

IRODALMI
MŰVÉSZETI
TUDOMÁNYOS
ÉS
HELYTÖRTÉNETI
SZEMLE

Paksi Tükör

XXX. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM, 2023 MÁRCIUSA

ÍZELÍTŐ

Petőfi – Jámbor Pál verse

Az iskola – Petőfi
Sárszentlőrincen

Petőfi ágya

Horányi György verse

Kernné Margó versei

Klippel Ágnes versei

Takácsné Tóth Márta versei

Váraljai Szabó László versei

Egy „álmodó és nagyratörő
város”

Pusztától a városrészig

Aki csodát akart látni

Sóthy Györgyné kiállítása

Jenő jelenései

A béna rajkó

Technikatörténet és
könyvbemutató

200 éve született
Petőfi Sándor





Jámbor Pál verse

PETŐFI

Ifju dalnok, hol vagy? merre tüntél?
Bármi fényes, elveszett nyomod;
Mind keresnek, ott lenn hű Etelkéd,
Itt családod, még jobban honod.
Visszavárunk, bár a sírhalomból,
Hogy csodáld félig kész szobrodat.
Nem! nem élsz te; szobrodon mosolygnál:
Ott mosolygsz te, ott a föld alatt.

Zengni téged boldogabb időkben
A barátság nem vitt rá soha,
Én ma zenglek a hol néma ajkad,
Vagy ha élsz, ugy sorsod mostoha!
Mások a kik tömjéneztek egykor,
Most emelnek uj bálványokat;
Oh felelj! hisz másoknak feleltél?
Ott hallgatsz te ott a föld alatt!

Ingoványok sűrű rejtekében
Bujdokolsz te hol Balassa járt;
Hol mérföldre sir terül a lábban,
Földdel együtt elmerül a bárd?
Vagy határról jársz te is határra?
S lelked a szent hantok közt mulat?
Énekelnél hogy ha vándorolnál,
Ott pihensz te, ott a föld alatt.



A keserv mély serlegét kiittad,
Jó ha ott vagy hol a többi van;
Sokfelől nem kérdik azt hová lett?
Kérdenek téged sokan sokan!
És nem tudva hogy mit válaszoljunk?
Halkan zengjük lelkes dalodat,
Hunyni láttad csillagát hazádnak;
Ott alszol te, ott a föld alatt.

Élsz bizonynyal! így szólnak barátid;
Ők elestek jó barátaid;
Népek, eszmék a költő baráti:
A kik élnek... csak... viszhangjaid;
Összetépte egy golyó virágít
Napjaidnak... koszoruidat,
Énekelnél a nyiló tavasszal:
Ott pihensz te, ott a föld alatt.

Nem lehet – (sötét a hon sirodtól)
Nem lehet elrejtni poraid.
Hogy ha él ma valami belőled:
Azt hiszem, hogy élnek dalaid.
Élni fognak ők köztünk örökké,
Lelkesítve minden honfiat...
Mért keresni sírját? szobra itt van!
Él Petőfi! nincs a föld alatt.

Csepregi Béla

Az iskola

Ma már elég nehéz elképzelni, hogy 140-150 évvel ezelőtt ebben a kis faluban olyan középiskola működött, amelynek falai közé szomszédos, sőt távolabbi vármegyékből is eljöttek tanulni, s amelyből kikerülő fiatalok közül nem egy országos hírre tett szert. Milyen lehetett ez az iskola, s miért létesítették éppen itt, ebben a félreeső kicsiny faluban?

A sárszentlőrinci kis gimnázium szervezője és fenntartója a Tolna–Baranya–Somogyi

Evangélikus Egyházmegye volt. Az 1720-as évek körül keletkezett gyülekezetek a század második felére megerősödtek, és hovatovább szükségessé vált, hogy saját soraikból biztosítsák tanítóik utánpótlását. Egyházmegyei „felső iskola” létesítésének gondolatát – érdekes módon – az vette fel velük, hogy 1798. április 12-i tormási esperességi gyűlésükön egyházkerületi felhívásra foglalkozniuk kellett a nagy múltú győri középiskola főiskolává fejlesztésének tervével. Bár az egyházmegye jelentős támogatást helyezett kilátásba a kifejlesztendő főiskolának, de ugyanakkor azt is felismerték, hogy az ő kérdéseiket egy viszonylag távoli főiskola nem oldja meg, ezért a közóhajtásnak engedve Lagler György kistormási lelkész már ezen a gyűlésen benyújtotta tervzetét egy „ezen esperesség kebelében alapítandó iskoláról”. A javaslat nagy tetszéssel találkozott, s miután a győri iskola főiskolává fejlesztése az egész egyházkerület összefogásával sem sikerült, a tolna–baranya–somogyi evangélikusok minden erejükkel saját esperességi iskolájuk létrehozásán fáradoztak. 1803. június 2-án a Szent-Lőrincen tartott esperességi gyűlésen el is ha-





Második kiadás

tározták az egyházmegyei középiskola létesítését.

Kettős célt láttak maguk előtt: a nagyobb részben német anyanyelvű gyülekezeteket olyan tanítókkal ellátni, akik jól tudnak magyarul, és alkalmasak a jegyzői tiszt gyakorlására is, másrészt a továbbtanulni vágyó és arra alkalmas fiataloknak a főiskolai tanulmányukhoz szükséges előképzettséget megadni. Az iskola székhelyének a kiválasztásánál egyhangúlag Sárszentlőrinc mellett döntöttek, mégpedig azzal az indokkal, hogy annak tiszta magyar lakossága körében a német gyülekezetekből jövő fiatalok gyakorlatban is elsajátíthatják a magyar nyelvet. A magyar polgárasszonyok nem dolgoznak annyit a határban, mint a németek, szívesebben vállalnak kosztos diákokat, és jól ellátják azokat; s végül a taníttatás költségeit csökkentheti az a lehetőség is, ha a fiaikat Sárszentlőrincre küldő német családok helyükbe cseregyerekeket vállalnak onnan „német szóra”.

Most már a gyakorlati megvalósítás következett: alapítványokat tesznek, pénzt gyűjtenek, a földesúr által adományozott telekre a sárszentlőrinci gyülekezet épületet emel, tanárt választanak, s az 1806-1807-i tanévvel az iskola megnyitja kapuját.

A sárszentlőrinci gimnázium létesítése kicsiny kezdet, mégis nagy jelentőségű lépés volt. Abban az időben az első magasabb iskola Tolna megyében. Nevelési elveit és tanítási tervét haladó protestáns szellemben, igen magas nívón alakította ki. Gyülekezeti levéltárunkban őrzött 1831. évi vizsgarend szerint – tehát éppen Petőfi odakerülésekor – tanítottak benne: vallást, latin és német nyelvet, magyar irodalmat, szépírást, hazai történelmet, világtörténelmet (Nagy Károlytól napjainkig), földrajzot (Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália is, holott a királyi rendelet, a Ratio Educationis 1777 és 1806 is csak a Monarchia, s főképpen Magyarország földrajzát írta elő), természetrajzot, számtant, geometriát és retorikát. A tananyagot a növendékek három év alatt sajátították el. A tanítás dél-előtt 3, délután 2 órában folyt. A szerda és szombat délután szabad volt.

Petőfi szüleinek az iskolaválasztása

A kutatókat mindig foglalkoztatta, hogyan került Petőfi Sárszentlőrincre, miért küldték szülei 9 éves korban a viszonylag távoli iskolába.

Első nyomon általában rokoni szálak után kutattak. Ismételten kértek Petőfi-kutatók, hogy nyomozzák az egyházközség anyakönyveiben Petrovics és Hruz nevek után, hátha nyomára jutnának Petőfi valamely rokonának, aki már előbb ideköltözött. Ez a nyomozás eredménytelen maradt.

Jakus Lajos penci igazgató kinyomozta, hogy a sárszentlőrinci iskola első tanárának, Barla Mihálynak a felesége Hruz lány volt, Petőfi édesanyjának unokatestvére, s bár ők 1808 óta Győrben éltek, tanácsolhatták Petrovicséknak iskolaválasztási gondjukban Sárszentlőrincet. Persze nem tudjuk, volt-e rokoni érintkezés a két család között. De nem is kellett a Petrovics szülőknek Győrig elmenni ezért a tanácsért. A növekvő hírű sárszentlőrinci iskolába egyre nagyobb számban jöttek tanulók a Duna-Tisza közéről. Abban az időben is voltak növendékek Kiskőrösről, Dunapatajról, Dunaegyházáról. A vásárokra járó Petrovics István hallhatott biztató híreket erről az intézetről. Az iskola jó hírére felbuzdulva Petrovics Istvánné 9 éves Sándor fiát 1831. szeptember 28-án Szabadszállásról hozta Sárszentlőrincre, és beíratta az itteni középiskolába. (Csepregi Béla: Petőfi Sárszentlőrincen, Szekszárd, 1973, 9–10. o.)

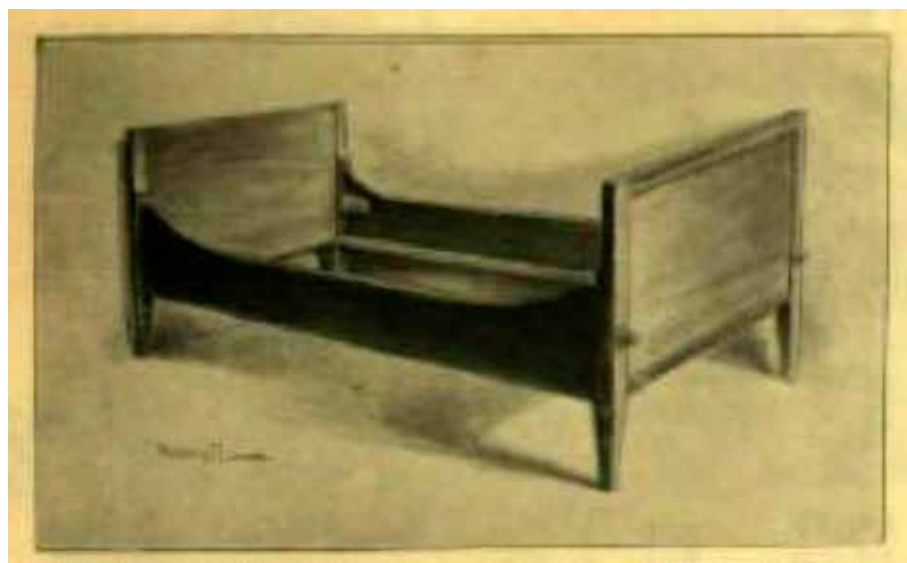




Dr. Töttös Gábor

Indóházi hajdan: **Petőfi ágya – a vasúton**

Ha valaki fölkeresi a költő kiskőrösi szülőházát, kíváncsiságának első célpontja lehet az ágy, melyben Petrovics István és Hrúz Mária első fia megszületett. A masszív, egyszerű alkotmányról aligha gondolnánk, hogy nem mindig állt itt, sőt még vasúton is utazott. Minderről a Vasárnapi Ujság nyomán tudhatunk.



Az ágy, amelyben Petőfi született

Petőfi emlékeinek fáradhatatlan gyűjtője, Kéry Gyula 1895-ben találkozott a költő dajkájával, Kecskemétiné Kurucz Zsuzsannával, aki elmondta neki: Dömsödön még megvan az a nyoszolya, melyben a kis Sándor született. „Mikor Petrovicsék valahonnan elköltözködtek, a nyoszolyát mindig egészben kellett a szekérre tenni, mert ujjvastagságú szögekkel volt megerősítve s nem lehetett szétszedni.” Kéry 1901-ben jutott el a községbe. „Ott faluszerre tudta mindenki, hogy a község leggazdagabb polgárának kilenc éve egész testében megbénult felesége abban az ágyban fekszik.”

Az lelkes irodalmár tanítói és főjegyzői rábeszélésre meg is kapta az ereklyemúzeum számára az ágyat – hitelesítő nyilatkozattal: „Azt a nyoszolyát



lyát, amelyben Petőfi Sándor és István születtek, Lukácsi István dömsödi lakos Petrovics István idevaló mészárszék-bérlőtől vette meg, midőn Petrovicsék, hogy Pestre költözhessenek, összes bútorukat szomszédjaiknak eladták. Nemcsak mi, hanem más, még most is élő dömsödi lakosok jelen voltunk a bútorok eladásánál, amikor Petrovics István a bútorokat átadva, a nyoszolyától és az almáriomtól vált meg a legnehezebben... »Hej, nem szívesen válok meg ettől. Régi, jó nyoszolyánk volt. Ebben született Sándor is, meg a Pista is.« Lukácsi István a nyoszolyát Mészáros Károlyra hagyta, ez elárvereztette, s tőle vettem meg én alulírott D. Cser Gábor.”

A szállításra Kéry így emlékezik: „Késő éjszaka adtam föl a dömsödi ereklyéket a vasúti állomáson. Vasárnap nem szoktak teherárukat fölvenni, de mikor a vasúti tiszt meg tudta, hogy Petőfi ereklyéiről van szó, szíves készséggel azonnal intézkedett, s az első vonattal útnak indította...

Reggelre már Budapesten voltak. A józsefvárosi teheráru-pályaudvaron elem sietett a szállító kocsis, és kérdé, hogy én keresem-e a Petőfi ágát és almáriomot? Meglepett a kocsis kérdése. – Honnan tudja, hogy Petőfi ágya? – Mert rajta van – válaszolta – a vasúti cédulán.

És csakugyan ott találtam az ágy oldalfájához kötve egy kis papírtáblát a következő fölírassal: »Emberek! A legnagyobb vigyázat!! Petőfi ágya!!!«

Vasúti tisztok és munkások kegyelettel állták körül az ereklyéket.”

Hogy miként került ismét a szülőházba, arról a kiskőrösiek mesélhetnek...



Horányi György verse

EGY KÉSŐ ŐSZI REGGELEN

Mély álomból ébredek,
ködök és zűrök a reggelek.
Látásra várnak a résre nyílt
fáradt, párás szemek.

A pillanatok gondolattöredékei
összeállnak, és bevillan a múlt délibábjá,
de az ébrenlét bölcs józansága leleplezi,
és végre berobban a ráncos jelen valósága.

A fagy már itt van,
kertem fövényén csillan,
és búcsút int
hideg szelével az ősz

Ledobta szép ruháját az erdő.
Csontvázain fázós madarak ülnek,
majd borzas tollaikkal lassan
a ködfelhőkben elrepülnek.

Búcsút intenek mögöttem is az évek,
elszálltak, mint viharban a falevelek.
Didereg a szó, lassan melegszik szívem,
mert tudom, Ő mindig itt van velem.

Lomhán bomlanak ki számból a szavak.
A hírekből árad már reggel a rettenet.
Robbannak hidak, pusztulnak életek.
Hazugság árad, mint egy sárfolyam,
én meg csak sírok, míg hallgatom a híreket.
Ha tehetném két kezemmel kaparnám ki a békét,
és szakadt körmeimmel az ég felé repülnék,
és kiáltanék, Uram, ezt meddig tűröd még!



Kernné Margó versei

TAVASZI ÉBREDÉS

Áprilisi szellő lebben,
Virágszirmot szór a réten.
Színes virág, tulipán,
Fészket rak egy gerlepár.

Kiskertemben nárcisz, jácint
A széllel örömtáncot játszik.
Csilingel a harangláb,
Szirmot bont a kék virág.

Megjött már a meleg idő,
Kizöldült a kert, a mező.
Madársereg csicsereg,
Itt a tavasz, vár a kikelet.

2021

SZÜLETÉSNAPI KÖSZÖNTŐ

Novemberi ködös napon,
Kitekintek az ablakon.
Őszi szellő simogat,
Fújja a szél arcomat.

Deres már a messzi határ,
Szirmot szór a sok szép virág.
Múló évek rögös útja,
Emlékek közt él most újra.

Elmúlt az én ifjúságom,
Rég volt, szép volt, nem is bánom.
Örömnép vesz ma körül,
A családot is ennek örül.

Egészség és jókedv
Kísérje utadat,
Hetvenkedve most már,
Valósítsd meg álmodat!

Születésnapodra
Szívednek ünnepet,
Hosszú, boldog életet
Kívánok még neked!

2020



ANYUKÁM!

Az éjjel rólad álmodtam Anyukám,
Ahogy a piacról jössz hazafelé,
Két kezemben megrakott kosár
A nehéz terhet, alig bírja már.

Rohantunk eléd, hogy segítünk,
Hiszen értünk élsz és dolgozol,
Esténként a kályha mellett
Megpihensz a puha ágyadon.

Mosolyodban benne volt
Az értünk égő szeretet,
Átölelted, úgy szeretted
Mind a hét gyermeked.

Volt egy kedves otthonunk
És boldog gyermekkorunk,
Szeretből nem volt hiány,
Hisz csodálatos a nagycsalád.

Tudd meg, soha nem múlik
Szívemből a szeretet,
Álmaimban is emlékekkel
Őrzöm Én a nevedet.

2022

EGY ŐSZI NAPON

Zuhog most az eső,
Beborult az égbolt,
Hogy találkoztam veled,
Az már nagyon rég volt.

Néha eljössz hozzám
A messze távolból,
Beszélgetünk jókat
A régi álmokról.

Osztálytársak voltunk,
És barátnők is egyben,
Vidám hangulatban
Múltak el az évek.

A rózsának szépsége
Őrzi a nevedet,
Fogadd szeretettel
Őszinte versemet.

2019



HÚSVÉT

Készülődés, sürgés, forgás,
Most festjük a színes tojást,
Sárgát, pirosat és kéket
Kosaramba zöld füvecskéket.

Induljunk hát locsolkodni,
Köszönteni, kölnit szórni,
Gyermekzsivaj körös-körül
A sok színes tojásnak örül,

Lányok-lányok, ne féljetek
Meglocsolunk Mi Titeket,
Illatoztok, mint a virág,
Így ünnepel ország-világ.

HÚSVÉTI KÖSZÖNTŐ

Itt a húsvét, jön a nyuszi,
Repül hozzád egy nagy puszi,
Ölelésem legyen veled,
Áldott húsvétot kívánok neked!

KÖSZÖNTŐ E. J.

Kedves kertbarátunk,
Köszöntelek Téged,
Fáradtságos munkád
Eredményeképpen.

Hoztál fényt és derűt
A mi csapatunkba,
Nagy boldogságot
A kis vonatoddal.

Fáradhatatlan munkád
Meghozta gyümölcsét,
A tök jó napon
Minket ért dicsőség.

Egészség, boldogság
Vegyen Téged körül,
Hisz minden jó barát
Ennek nagyon örül.

Sok szép régi emlék
Köt még minket össze,
Reméljük, így marad
Most és mindörökre.

2019



NÉVNAPI KÖSZÖNTŐ NŐVÉREMNEK

Üldögélek egymagamban,
Mint madarak a dróton,
Várom, hogy a nap felkeljen,
És reám kacsintson.

A hóvirág is kinyílt már,
És virágot hint földre a tavasz,
Dalos madár azt dúdolja,
Hogy névnapod van ma.

A fák, virágok varázsa
Járja át lelkedet,
Hangos madárfüttyel
S lágy széllel kísérve.

Gondolatban küldök neked
Sok szép tearózsát,
Színes szirmain üzenem
Szeretetem fénysugarát.

Legyél nagyon boldog,
Míg világ a világ,
Így száz évig is élhetsz,
Vagy még sokkal tovább.

Boldog névnapot kívánok!

2022

ŐSZI EMLÉK

Az ősz beköszöntött már megint,
A csend didergőn átölel,
Némán állok az ablakom előtt,
És nézem a hulló faleveleket.

Kedvem lenne elkapni őket,
És repíteni az ég felé,
Hiszen születésnapom van ma,
És boldognak kell hinnem magam.

De megrohannak az emlékek,
És szívemet mardossa a bánat,
Elment, kit igazán szerettem,
Akit soha többé el nem feledek.

Mint az őszi szél, mely sodorja a faleveleket,
Úgy múlnak az évek egymás után,
Csak az emlékek maradnak szívemben,
Melyet felvidít az őszi napsugár.

2021



Klippel Ágnes

közelmúltban született, a Paksi Tükör olvasóinak is tükröt tartó
versei

SZERETETTÜKÖR

Szeretném, hogy lengjen zászlónk, hagyd hát lengeni!
Szeretem, ahogy a szél erejét engedi.
Szeretném, hogy mosolyod bennem tükröződjön.
Szeretem, ahogy sokkolva érinted bőröm.
Szeretném, hogy a felhő ne takarjon napot.
Szeretem, ahogy az éj mutat száz csillagot.
Szeretném, hogy örülten szerelmes légy belém.
Szeretem, ahogy szép szemed tükröt tart elém.
Szeretném, hogy veled éljek harmóniaegységben.
Szeretem, ahogy elém tárod a legbelsőbb énem.

AJÁNDÉK

Kaptam egyszer egy ajándékot az élettől,
Óvatosan bontottam ki, hátha összedől.
Lassan emeltem fel-fel a fény felé.
Ez a csoda-ajándék velem lesz örökké.
Gyönyörködöm benne, amíg csak élek,
Mert ez az ajándék nem más, mint a lélek.



HŰTLENSÉG

Folt nélküli Ariel, foltos lepedő,
Ötperces étvágy, ötperces szerető.
Hataloméhes férfi, kimaradó éjszaka,
Szereleméhes nő, mesélő hotelszoba.
Ruhátlan kaland, rég bevált szöveg,
Adrenalinétvágy, szolgalelkű test.
Csörgő telefon, gyanakvó asszony,
Rögtönzött kamu, szakadozó plafon.
Félrenéző szem, kiszínezett sztori,
Szeretőnek amatőr, hazugságból profi.

NŐNEK LENNI OLYAN, MINT AZ ÁLOM

Nőnek lenni olyan, mint az álom,
Minden évben a nőnapot várom.
Virágok illatot ontanak, hintenek,
Meggérem most őket, adjanak ihletet.

Nőnek lenni olyan, mint az álom,
Apám, fiam, férjem, rokonom, barátom,
Kezükben a csokor, sorban állnak,
Arcomon a mosoly, amit várnak.

Nőnek lenni olyan, mint az álom,
Fogyózik télen, fogyózik nyáron.
Bármit bármivel felvehetek,
Arcomra más arcot festhetek.

Nőnek lenni olyan, mint az álom,
Nem kell a haverokkal esténként piálnom,
Bármikor kész a férfiesz, ha megkívánom,
Bociszemnek bármit megbocsájt, ha elhibázom.

Nőnek lenni olyan, mint az álom,
Nem kell pisilni az udvarra kijárnom.
Nem becéznek sem Benőnek, sem Jenőnek,
Meggahyom őket Neked szeretőnek.

Nőnek lenni olyan, mint az álom,
Hogy férfi legyek, azt sose kívánom.
Nehéz dolguk lehet maguknak, férfiaknak!
Ezért van, hogy mindennap férfinapot tartanak?

Nőnek lenni olyan, mint az álom,
Mintha mindennap táncolnék egy bálon.
Kicsit most billegek, azt mondok, amit akarok,
Hinned kell nekem, hiszen én nő vagyok.



ÖNBIZALOM

Vannak elhitt csodák, igazzá vált hitek,
Tegnap óta én is elhiszem, hogy hiszek.
Azt mondtam magamnak, szerethető vagyok,
Tudtam, hogy hinnem kell, súgtak az angyalok.

Azóta tudatosan élek, mindent megteszek,
Nem aggódom mindenben, egyszerűen cselekszek.
Én döntök sorsomról, energiát nyerek,
Teszem, amit tudok, és sokat nevetek.

Tükröt tartva olvastam szememből,
Olyan vagyok kívül, amilyen belül.
Lelkem tiszta, nem tagadom meg igényemet,
Meg tudom csinálni, érzek lehetőséget.

Elfogadok, megbocsátok, tehát szabad vagyok,
Becsülettel élek, és mindig tenni akarok.
Érzem, hogy fejlődöm, irányítom a saját életem,
Vannak terveim, céljaim, fontos vagyok, és független.

Saját tükörképemnek én vagyok a felelőse,
Nem bízom magam még véletlen sem a véletlenre.
Rájöttem, azzá leszek, amire gondolok,
Képes vagyok azzá válni, aki akarok.

Hiszek abban, amit cselekszek, csordultig van a szívem,
Feltétel nélkül szeretek, félelem nélkül születtem.
Mégérdemlem a pihenést, már szabad vagyok,
Megfelelni nem másnak, magamnak akarok.

Van időm leírni azt, amit érzek,
Nem csak két szóból állnak a versrészek.
Kiengedem a kuplungot, elengedem a féket,
Rálépek a gázpedálra, suhanok, már nem félek.



Takácsné Tóth Márta versei

Helyreigazítás:

A Paksi Tükör előző számában (2022. 4. szám) tévesen, más szerző neve alatt jelentek meg Takácsné Tóth Márta versei és a festményeiről, rajzairól készült fotók. Ezúttal helyreigazításként közöljük, hogy a Paksi Tükör 2022 decemberi számának 30. oldalától a 34. oldaláig tartó Őszi-téli hangulatban című összeállításban közölt Őszi haikuk, Árvácska, Téli haikuk, Visszatekintő c. versek és a versek mellett megjelent képek Takácsné Tóth Márta alkotásai.



Még mindig őszi-téli hangulatban!

(Újronnan megjelenő versek)



ŐSZI RITMUS

Libben a gally, reccsen az ág,
Rémült varjú ül fenn a fán.

Riadt az őz: eltelt az ősz,
Jaj, jön a tél... zuzmón megél?

Szunnyad a rét, reszket a mag.
Hó betakar, ha jön a fagy?

Hosszú a tél, messze a nyár!
Kár!

Paks, 2008. július 22.

SZAVAK

Mit ér a jó falat,
A szó, a gondolat,
Ha nincs, kivel megosszad?

Szavak. Elhangzanak.
Sértők! Hamisak!
Barát szájából őszintén,
Kertelés nélkül?
Tán igazak!

Szavak. Mandinerről.
Csak úgy! Odavágtad!
Neki is fájjon!
Tán igazak?
Fut át rajtad, de
Már kimondtad...

Szavak. Vigasztalók.
Annak szántad.
Jól vagy? Kitartás!
Meglásd, rendbe jössz!
Kimondva kopogón hangzatosak.
Vigaszt adók? Tán igazak?

Inkább így:
Jó hallani a hangod!
Hogy vagy?
Milyen egy napod?
Evéssel hogy állsz? Diéta?
Levegőzés, séta?
Meglátogathatlak? Jó, inkább hívlak,
Szívből jött szavak.
Igazak.

Szavak. Kérdések, válaszok.
– Mikor jössz?
– Nem tudom, sok a dolgom,
Meg a család, gyerekek.
– Tudom, fiam, tudom.
Szeretlek benneteket!
„Én is”, gondoltad,
De szád néma maradt.
– Hamarosan jövünk,
Majd hívlak!
Szavaid kimondtad.
Tán igazak.

Paks, 2022. október 23.



ÓDA AZ ÉLETHEZ

Lillafüredi József Attila-emlékhely pályázatára

Állsz lehunyt szemmel, időtállón,
Mint az Óda, az itt írt mű,
Melyben szent háromságot alkot
A táj, Te és a Nő.

Egy pillantás, egy mozdulat,
S életre kelt benned a vágy,
Minden porcikád akarta őt,
Az illékony természeti csodát.

Beszívtad a pillanatnyi látványt,
Lelked átmosta-szötte a nőt.
Bevackolta magát agyadba,
És idegek húrján surrant át.

Magadnak akartad kapzsin, önzőn,
Mint kishű a színes kavicsát,
Loppal tapintva zsebe rejtekén:
Meggfoghatón, titkon és féltőn.

Azóta nincs benned harag, indulat,
És értelmet nyert az élet, a lét.
Minden őt idézi, érte kiált,
Benned él, mert ő már Te vagy.

Az érzés kibuggyan, mindegy, mi jön,
Oly hatalmas, nem lehetsz ura.
Kíírod magadból, különben felfal,
Kínozt, sorvaszt, megöl.

Léted a múlté, de nem az érzés, gondolat!
Az élet-csodát már mások élik át:
Születnek, szeretnek, szenvednek.
Nyomuk néha megmarad.

Így él most ő is, általad,
És itt a táj is, étellel teli.
Szavad zenéje fülembé cseng,
Hozzám szól a Szinva-patak.

2022. november 7.



Lillafüredi József Attila-emlékhely



VIRÁGOSKERT

Kotász Károly pályázatra

Megleptél! Tőled váratlan, szokatlan!
Ragyogó színek öröme
Kápráztat és elvarázsol:
Buja, vörös virágok özöne.

Zöld levelek harsány tengerén úsznak,
S fiatal gyümölcsfák
Égnek meredő törzsét ölelik,
Mint csókra váró duzzadt ajkak.

Képed aukciós honlapon nézem,
Vágyakozva, bár tiéd mindez:
A látvány, az illat,
...az emlék.

Narancsszín napfény a házfalon,
Égszín-szem mosoly a szívemben.
Rég-nem-volt érzés.
Különleges, mint ez a kép,

Téged már várt egy másik,
S a rád jellemző színek:
Okker, szürke,
Lila és kék.



Kotász Károly: Virágoskert

Paks, 2022. 10. 23.



KIHÍVÁS – VERSÍRÁS A MEGADOTT SZAVAKKAL

vicces, magas, lusta

Magas labda, lecsapni való.
Az választja, aki lusta, mint én,
Vagy idő szűkében, hazafelé,
Utazás közben pötyög,
Miközben a busszal tovaötyög.
Mint én ezen az estén.

Egész nap távol otthonról,
Fejemben száz gonddal.
Most utazás, ÉN-idő, tele gondolattal.
Kihívás. Versírás. Rímek és ritmusok.
Frappáns megoldás után kutatok
Most én, ezen az estén.

A feladvány három köznapi szó.
Mégis vicces: Versíró-mód kapcsoló.
Azonnal váltok az írásra:
Szavak tolonganak agyamban.
Ízlelem, gyomlálom, leírom.
Le én ezen az estén!

Leírom? Kézírásom elég ronda.
Áldott technika! Nem kell papír, ceruza,
Mobilom jegyzetét használom.
Kívülről úgy tűnik, szörfözöm a hálón.
Taposómalmomból ezennel kiléptem.
Ki én ezen az estén!

Budapestről hazafelé a buszon, 2022. 12. 08.



FOGYÓKÚRA

F-alliteráció

Fagylaltom falom.
Fincsi fagyhalom!
Fogyókúrázom.
Fagyival fogyhatok?

Felemelem félmázsás farom,
Fejem felvetem.
Fapofám felveszem.
Fontos a fegyelem!

Felnézek. Fintorgó fruskák.
Fikáznak? Förtellem!
Frusztráló figyelem.
Félelmem fejráz!

Paks, 2022. 12. 09.

PARTI SÉTA KÉSŐ ŐSZEL

Léptem alatt ágacska roppan,
Locsog a víz egy kőhalmon,
Fa tövén egy gesztenye koppan.
Fázós séta a Duna-parton.

Nyakamon sál, zsebben a kezem,
Sapkás fejem jól behúzom.
Lassan lépkedek. Ne zavarjak,
Merthogy a korzón az ősz pihen.

Nincs sok mozgás, nem úgy, mint nyáron,
A sok hajó révben pihen.
Elhagyottak a lépcsők, padok,
Varjak ülnek a kopasz fákon.

Paks, 2022. 12. 13.



TÉL

Régen szerettem csikorgó fagyát.
Meztelen kézzel, kötött sapkában,
Kipirult arccal vívtunk sokszor
Estébe nyúló, ádáz
hócsatát.

Vártuk, hogy hideg legyen az idő,
És lestük, mikor lesz vastag a jég.
Nem volt igazi korcsolyacipőnk,
de volt csapatunk és
szabadidőnk.

Nem volt ez műjég, csak egy sekély,
Patakvízzel borított, alkalmi tó,
Bordásra fagyott, ha fúj a szél,
És tarkította legalább száz
Álnok fűcsomó.

Felvettük ormótlan bakancsunk,
Rácsatoltuk kurbli korcsolyánk,
Úgy siklottunk szabadon, boldogan.
Néha beszakadtunk, de mindig neveltünk,
Ha elestünk.

Gyakran csuromvizesen, átázva,
Éhesen és fázva értünk haza,
Szidás várt? Nem! A nagymama,
Száraz ruha, meleg kályha és
Az uzsonna.

Most, a fagyos estén hazafelé
A járdán szinte totyogva megyek.
Esik a hó, csúszós az út, jeges.
Letaposták már, jégtócsa fénylik.
Jaj, csak el ne ess!

Itt hát a tél, motyogom magamban.
Élvezd inkább a fagyos éjszakát!
Nekilódulok bátor iramban,
S csúszkállok vígan, most senki se lát.
Bár, kit érdekel?

Paks, 2022. 12. 11.



KARÁCSONY, KARÁCSONY!

Karácsony, karácsony!
Kolbász lógjon a faágon,
Hurka süljön, és bejgli,
Gyere hát ünnepelni!

Készítsünk kis betlehemet,
Bele birkát és tehenet,
Jézust, Máriát és Józsefet,
Majd tanuljunk új éneket:

Kisjézus kétezzer éve
feküdt a jászol ölébe,
Szűz Mária énekelte:
Tente, tente, kisdedecske.

Járjuk sorra a házakat,
(Van halloveni gyakorlat...),
Régi szokást újítani,
Szent Karácsonyt köszönteni:

Emlékezzen minden ember,
Isten fia közénk jött el!
Menjünk át a szomszédba,
Biztos' akad cukorka.

Szabad betlehemezni?
Szabad!

Paks, 2022. 12. 15.

KIJEVI KESERVES

Mindkét oldalon élő barátaimra gondolva

Ki kószál kusza képzetem kertjében
Kábán, kolostorkerengőt kutatva?
Korán kiégett, keserű katona.
Kijevei kisiskolás korának képe
Kínozza kitartón, kimerülésig:
Karácsonya kínkeserves Karácsony!
Kogda konyec... , kogda konyec...! Kogda?

Közérthetőség kedvéért:
„Mikor lesz vége..., mikor lesz vége...?! Mikor?”

Paks, 2022. 12. 24.



DECEMBER A DUNÁN

December. Lassan kúszik a nap az égre,
Mint megfáradt öreg, délben laposan jár.
Emlékeztet még a nyárest melegére,
Mint rozsdás hajó, kikötve a Dunán.

Elmerengve tűnődsz: mért vagy itt, e bolygón?
Rád még valami vár? Csak teszed a dolgod,
Mint ahogy a nap is, kötelességtudón,
Hideg, téli égen, rekkenő nyár után?

Ismét elmúlt egy év, sok emlékekkel teli.
Van olyan köztük, mit jó lesz felidézni,
Mikor majd bolyongón, tétován kutatod,
Ezer emlék között azt, mi rendkívüli?

Kutass hát magadban, alkoss, rajzolj és írd,
Elméd ablakát szélesre kitárd! Ne félj!
Életed mérlegre tenni még korai,
Mert tavaszt hoz a délceg dunai szél.

Paks, 2022. 12. 18.





Váraljai Szabó László versei

Magamról

*Fénynek születtem árnyék-országban –
Homálya lettem lélek-magányban.*

Kicsit bővebben:

1951 karácsonyán születtem a mecsekalji Váralján. A középiskolát Dombóváron végeztem, majd harmadszori próbálkozásra felvettek a szombathelyi tanárképző főiskola népművelő–könyvtáros szakának levelező tagozatára (a veréb is énekes madár...). Közben némi segédmunkási előgyakorlat után a nagymányoki művelődési ház igazgatója lettem, később a bonyhádi Járási Művelődési Központ munkatársaként dolgoztam nyugdíjba vonulásomig.

Verseket az érettségi szünet unalmát elűzendő kezdtem írni. Kezdetben komolyan gondoltam, de aztán jött a nagy találkozás a népzenevel, és ez mindent maga mögé utasított. 1977-től Bonyhádon a Szélkerék együttesben, majd 1990-től a szekszárdi Bartina zenekarban muzsikáltam. A költészet hobbivá szorult vissza, és az is maradt.

1982 óta Bonyhádon élek – ma már visszavonultan – feleségemmel, Terescsényi Katalinnal, egy lányunk és egy unokánk van.

Nagyjából ennyit tartok lényegesnek magamról, a többi talán kiderül a versekből.



ÉG TAVÁBAN

Kácsa fürdik
Hold vigyázza
Csillag-szekér
sose rázza
Repül vele
Nap házába
Fényességes
Palotába
Nap házában
Hold udvarán
Csillagfényben
Seper Anyám
Nap sugarán
Vágtat Apám
Holdat kerít
Szárnyas lován
Zengő húron
Fény cikázik
Szilaj dalom
Fölszikkázik

Ég vizében
Szívem ázik
Ingem alatt
Holdam fázik
Kácsa fürdik
Hold vigyázza
Ingem alját
Kicifrázza
Hold fényesül
Szívem láza
Sugarat bont
Nap házában
Szívem helyén
Holdam fénylik
Elfogy, aztán
Újat épít
Bánat-tóból
Forrást szépít
Csillag-útról
Hazatérít.

EPITAPHIUM

Ha már a fák is magosra nőttek, –
s alattuk bársony a mohaszőnyeg –
madarak szárnyán az Égig érhet
a dombok alján fölszálló Ének.

Ha már a gyertyám leégett csonkig,
üszkös viasz-tó emészt el csontig.
Hamuból sárrá arcom eloszlik,
suhogó fényben, záporban mosdik.

Ha már a lélek nem győzi szóval,
fény-zuhatag jó fürgeteg hóval.
Sötétség ágán jég-zivatarban
szállok, csak szállok fény-madarakkal.

Ha már a torkom kiszáradt végleg,
magától zendül, kihajt az ének.
Fölszálló füstben magányos lélek –
Napból virágzó öröklét: ÉLET.



FOHÁSZ

Uram, Te látod a fősajgó jövődöt,
lelkem fájdalmas gyűródéseit,
a szüntelen agyamban lüktető időt,
a biztatás szívárvány-színeit.

Látod azt is, Uram, ha megbotlok netán,
sebesre zúzva arcom és kezem –
fájdalmamban hogyha sebet osztok, talán
felnyitod égő, hályogos szemem.

Uram, ki fiadat adtad e világnak
a békétlenség szent zálogául,
bocsásd meg kegyesen számtalan hibámat,
mielőtt szemem végleg lezárul.

Kettétört fények az alkonyat peremén:
Kései lángok parázsölében –
Uram, ha füstjétől netalán könnyeznék,
Boríts harmat-palástot fölém.

ÚTON

Ahogy talpam ívéhez igazodik az út
a meggörbült idő gerincén,
csillagport sárrá dagasztó igyekvéssel
zendül meg bennem a Földi Lét.

Ahogy elmaradoznak sorra megfakult nyarak
lábnyomában meggyűlt emlékeim,
úgy torpan gyűrt idegeimben a szándék:
őrizni végsőkig meghurcolt titkaim.

Míg utánam nyúlnak a város csápjai
mordulva törve szét a csendet,
perzselt tarlók üszök-ágyán a türelmes örök mag
szomjazza álmában a megváltó rendet.

Ahogy fölém csattognak szigorú rendben
a törvény-vigyázó keselyű-szárnyak –
kopottas múltam daróc-zsákjába szöknek
a lelkem tükrét borító árnyak.



MÁGLYA-TÁNC

(Egy magyar népdal dallamára)

*„Meggyújtom a csumát,
Végig ég a pusztán.
Látom a babámat,
Végig megy az utcán.”*

Meggyújtják a tüzet
hozzák már a szüzet
Látod, a tisztesség
nem igazán fizet.

Lányok az utcákon,
lángok a pusztákon –
Boszorkányt égetni
jöjjön, aki bátor!

Meggyújtják a tüzet,
hamvad a becsület –
Tisztesség dolgában
ne vesd meg a szüzet.

Meggyújtom a tüzet,
dobok rá még fűzet –
látom, hogy füstje száll,
akár a becsület.

Hamuban zsarátnok –
pusztai zarándok
tartsa meg hitében
szétporló hazátok.

Serdültné Benke Éva

Egy „álmodó és nagyratörő” város pusztulása

Nagyenyed tragikus januárja

1848. március 19-én Torda felől Nagyenyed piacterére gyorskocsi érkezett, hozta a március 15-i események hírért. A kolozsvári Biasini Szálloda üzleti leleménye volt a gyorskocsiforgalom beindítása, érkezése mindig eseményszámba ment. Petőfi is gyakran utazott Pestről Kolozsvárra, majd vissza Debrecenbe ezeken a kocsikon, már a kormány odaköltözése után. Az enyedi diákok lázban égtek, a hölgyek felvásárolták az összes szalagot és pántlikát a vár körüli boltokban, és kokárdákat készítettek. Rövidesen megszületett egy népgyűlés terve, a helyszín a várban levő református templom volt. Mihályi Károly, a kollégium nagytiszteletű professzora érces hangon szavalta el az addig még nem hallott verset, hangja egészen a hatalmas templom kupolájáig szárnyalt: „Talpra, magyar, hí a haza...” A refrént az egybegyűltek a szónokkal együtt harsogták. Később megyegyűlést is tartottak ezen a helyen, lelkesen kimondták ők is Erdély unióját Magyarországgal. Aztán a tanításnak vége lett, fontosabb feladat várt tanárra, diákra, honvéddnek álltak.

Őszre azonban riasztó hírek érkeztek. Balázsfalván szeptember 16-án az összegyűjtött és feltűzelt románság kimondta, ami már régen váratott magára, önálló nemzeti voltát. Sajnálatos melléköngéje azonban az volt, s ennek a tömeg hangot is adott, hogy a többség jogán igényt és kizárólagos jogot formáltak Erdélyre, az őslakos magyarok pusztuljanak innen. Ezzel a május 15-i balázsfalvi gyűlés szellemétől eltávolodva döntő fordulatot vett az erdélyi románság szerepe a 48-as eseményekben. Májusban ugyanis csak az volt a követelés, hogy az erdélyi rendek ismerjék el nemzeti létüket a magyar–székely–szász mellett, valamint napi-rendre került az unió és a jobbágyfelszabadítás kérdése. Simion Barnuțiu, a májusban Nagyszebenben megalakult Nemzeti Komité meghatározó vezetője hangoztatta, hogy a magyar forradalom programja a románok számára fenyegetést jelent, főleg a tervezett unió miatt: „Az unió a magyarok számára az életet, a románok számára halált jelent, a magyarok számára határtalan szabadságot biztosít, a románoknak örök szolgásgot hoz.” Erdély a románok tulajdona, az uniót minden eszközzel meg kell akadályozni. A jobbágyfelszabadítás sem kívánatos, a „román nem-



zet földjét” nem szabad felosztani. A Kárpát-medencében a magyarság bejövételétől származik minden rossz, jelentette ki Simion Barnuțiu. Hívei és követői a Béccsel való összefogást tartották az egyetlen járható útnak, ez egyengette a már akkor felsejlő „Nagy Románia”-álomhoz vezető utat. Az őszi balázsfalvi gyűlésen a radikalizálódó románok a horvátokhoz, szerbekhez hasonlóan magyarellenes határozatokat hoztak, és számos erőszakos lépést tettek a magyar nemzeti függetlenség ellen. Mit sem számított már ekkor, hogy a korábbi évszázadokban a románokat, szerbeket, horvátokat a magyarság védte az oszmán hódítás és pusztítás ellen. Simion Barnuțiu azt mondta ezen a balázsfalvi gyűlésen: „Ne járuljunk a magyar szabadság asztalához, mert azon minden falat mérgezett.” A Román Nemzeti Komitét Erdély-szerte tettlegességre tüzelte a tömeget, ennek a következő hónapokra beláthatatlan következményei lettek. A fanatizálás egyik vezéralakja az alig negyvenéves szebeni görögkeleti püspök, Andrei Șaguna volt, híveit körlevelekben fegyverkezésre és az osztrákok iránti teljes engedelmességre szólította fel. Șaguna az osztrák főparancsnokságot tekintette Erdély egyetlen törvényes kormányának. A szászok az első perctől elleneztek az uniót, a magyar háromszínű kokárda ellenében fekete-sárga osztrák színekből összeállított kokárdát viseltek. Az erdélyi szászoknak az se számított ekkor, hogy 1764-ig gyakran a székelyeknél is nagyobb kiváltságokat élveztek, például egyik-másik városukban (Kőhalom, Szászrégen) se román, se magyar nem telepedhetett le. Tragikus ismétlődés, hogy éppen az enyedi véres események után hetven évvel 1919. január 8-án összegyűlnek majd az erdélyi szászok Medgyesén, hogy a mérleg nyelve szerepét önként felvállalva támogassák a gyulafehérvári döntést: Erdély Romániához csatolását. A hamis ígéretektől elvakítva nem tudhatják, hogy se magyar, se szász autonómiáról szó sem lehet, a román hatalom az etnikai alapú autonómiától a mai napig úgy fél, mint ördög a tömjénfüsttől. De ezt a jövőt a legfűrkészebb szem se láthatta előre. Így raboltatott meg az erdélyi magyarság az enyedi rablások és gyilkolások után hetven évvel minden eddiginél végzetesebb módon, beláthatatlan következményekkel.

1848. szeptember második felében Jellasics serege Pesthez közeledett. Petőfi Pestről elvitte hetedik hónapban levő várandós feleségét, és biztonságba helyezte Erdődön, Júlia szüleinél. Majd szeptember 30-án a Székelyföld felé vette volna útját, vitte magával *A székelyekhez* című versét, hiszen az utazása célja a székelyek körében a toborzás volt. De nem jutott el az Agyagfalván október 16-án megtartott székely népgyűlésre, helyette Marosszék követe, Berzenczey László olvasta fel a toborzóverset.

Az események nem várt fordulatot vettek. Petőfi ugyanis Nagybányára érkezett először, itt barátja, Teleki Sándor gróf, a hajdani koltói vendéglátója azzal fogadta, hogy Naszódon lázadás tört ki a feltüzelt románok



körében. 1848 őszétől megmutatkozott, hogy Erdélyben polgárháború lesz. Puchner császári tábornok a bécsi ellenforradalmi események hírére megtagadta a magyar kormánynak az engedelmességet. Az Erdélyben állomásozó katonaság császárhű parancsnokai pénzt és fegyvereket osztottak ki a románok között. A költő itt, Nagybányán értesült azokról a tragikus eseményekről, amelyeket magyarok ellen követtek el Erdélyszerte azokban a hetekben. Kisenyeden 140 magyart mészároltak le egy gyűlésük alkalmából, Gerendkeresztúron kétszáz oda összegyűlt magyar nemest, Székelykocsárdon hatvan magyart végeztek ki kegyetlen vandalizmussal. Csak Vízaknán tudta a román főbíró megakadályozni a magyarok lemészárlását. Petőfi a menekülő birtokosok aggasztó híreinek hatására azonnal visszafordult Erdődre. A hírektől felzaklatott költő ott, Erdődön írta meg az *Élet vagy halál* című versét: „Te rác, te horvát, német tót, oláhság / Mit marjátok mindnyájan a magyart? / Török s tatártól mely titeket védett. / Magyar kezekben villogott a kard. / Megosztottuk ti véletek híven,/ Ha a jó szerencse nekünk jót adott, / A felét átvettük mindig a tehernek, / Mit vállatokra a balsors rakott./ S ez most a hála!... vétkes vakmerénnyel / Reánk uszít a hűtelen király / S mohó étvággal megrohantok minket / Miként a holló a holttestre száll.” Amiről pedig a költő csak Pesten értesül majd október végén, a legborzalmasabb esemény is bekövetkezik, mintegy az enyedi események főpróbája, a nyugati érc-hegység bányavárosai magyarságának lemészárlása. Petre Dobra tribun (a dákoromán elmélet hatására az egyes területi vezetőket prefektusoknak és tribunusoknak nevezték) azzal az utasítással érkezett Zalatnára, hogy a magyarokat le kell gyilkolni. Az utasítás értelmében senkit se kí mélték, a bányatisztviselőket, a polgári személyeket, nőket, gyermekeket vadállati módon öltek meg.

Száraz György 1979-ben *Ítéletidő* című történelmi drámájában idézi fel ezeket az eseményeket. De mit tudtak Petre Dobra és fanatizált hívei arról, amit ez a kései magyar író sugall a drámájában, vagyis hogy tulajdon népeinek árulója az, aki gyűlöletet szít a másik nép ellen?

Soroljuk csak az Alsó-Fehér megyei települések nevét, ne feledjük az áldozatokat! Borosbocsárd, Sárd, Magyarigen, Boroskrakkó, Körösbánya, Topánfalva, Hegyalja, Borbánd, Kis- és Nagyhalmágy... csak Balázsfalva környékén négyszáz áldozat volt 1848 végére.

És az Őrhegy alatt megbúvó magyar szigetre, Nagyenyedre milyen sors várt? Nincs arra emberi képzelet, hogy ezt megálmodja!

Az év végére megszületett a magyar nemzeti egység az unió révén, Kossuth megbízására Bem ekkor indult Erdély visszafoglalására, de a francia mintájú nemzetállami megoldás a románoknak és szászoknak nem felelt meg. A felmerülő nemzeti konfliktusokra azonban a magyar forradalomnak mindkét fél számára elfogadható megoldása sajnos nem volt.



Enyed a végzetét nem kerülhette el.

A színmagyar iskolavárosnak, Enyednek ekkor körülbelül hatezer lakosa volt, de 1849 január elején a lakosoknak mintegy fele van csak a városban. A férfiak a honvédségnél, főleg Kolozsváron állomásoznak, és értesülvén a magyarokat nap mint nap érő veszedelmekről, válaszcsepárás készülnek a 11. vadászszázalójában. A környező Hegyaljáról Enyedre, a védettnek hitt városba menekül sok magyar birtokos család, de e családokból is a férfiak Bem vagy Csetz alakulataiban szolgálnak, vagy a nemzetőrségnél. Akinek nincsen befogadó szállásadója, az a kollégium falai között lel menedéket a szokatlanul hideg januárban. Az oktatás szünetel, diák kevés van a városban, még arra sincs segítő kéz, hogy kicsomagolják a külföldről (feltehetően Angliából) érkezett fizikai műszereket. „Íme, így készült a Kollégium, az emelkedő szellem, újabb, magasabb területek meghódítására. De jött az irtózatoss éjjeli megrohanás, és a szellem emelkedő szárnya behagyatott a kiomló embervérbe. A fejedelmi kertre jégverés érkezik. 1849. január 8-án leégett utcákkal, feldúlt Kollégiumával és közel 1000 vértanújával hozza meg a város, a múzsák álmodó és nagyratörő városa az erdélyi sors legvéresebb áldozatát” – írja Áprily Lajos, aki mintegy tizenhét évig volt enyedi tanár a Bethlen Kollégiumban, aki számtalan versében örökítette meg a város értéktelentő szellemiségét. (Áprily Lajos: Nagyenyed, Protestáns Szemle, 1939, 7. szám)

Így érkezik el a görögkeleti karácsony második napja, január 8. A szeretet ünnepe lenne... Ám a közeli Csombord határában a befagyott Maros jegén Axente Sever tribun szabadcsapatai gyülekeznek, hány ezren... , tíz-tizenöt? Ma se tudni. A Maros bal partján Csombordról, Szentkirályról, Bagórról, Magyarlapádról, a jobb partról Muzsnaházáról, Felenyedről és távolabbról érkezett szürke hordák várnak a jelre, kaszás-kapás-baltás, bosszúra, gyilkolásra, harácsra felheccelt emberek. Sokuknak személyes ismerősei éltek Enyeden, dolgoztak náluk, vagy vásároknál találkoztak. Most azonban leszámolásra készülnek, évszázados sérelmeikért ígérték vezetőik a leszámolás lehetőségét. Azt is tudják, hogy nincs a városban katonaság, itt nem harcolni, hanem gyilkolni kell. „Jobbra, a Székelykő mellől, azon a magas gerincen nyargalt le hajszás lovon a hidasi pór, akinek híradására a Maros túlsó partjáról megindult, a kemény januári jégen átkelt, és a Szentkirály utcán át a gyanútlanul alvó városra tört Axente tribun pusztító tábora.” (Áprily Lajos)

Ki ez az Axente Sever, ki ez az ember? Korábban Ioan Rațiu-nak hívták (románná lett rá, azaz szerb volna eredetileg?), 1821-ben született a Nagy-Küküllő mentén levő Asszonyfalván, azaz Frauendorfban, a szászok földjén, Medgyestől délnyugatra. Olyan faluban, amelyben kisebbségben éltek a románok. Papnak készült, a balázsfalvi papnevelőben

tanult. 1848 májusában a 27 éves Ioan az első balázsfalvi gyűlés után felveszi az Axente Sever nevet. A dákoromán elmélet hatására választ latinos hangzású nevet, a Sever szigorút jelent, neve jelentésével is erősíti az önmagáról alkotott képet. Alvezére Simion Prodan, negyvenéves, a közeli Muzsnaházán pópa.

A hatalmas fekete tömeg az alvó városra zúdul, az első épület felgyújtása után kezdetét veszi az ablakok és kapuk betörése. A gyilkolást, erőszakot, rablást az áldozatok kétségbeesett sikoltása kíséri. Jó néhányan bemenekültek a minori-

ta rendházba, a katolikus templomba, de egy magyar származású ember, aki a románokhoz csatlakozott, ide is elvezette a támadókat. Belovagolt a templomba, kizavarta a hóra az embereket, és parancsot adott a lemészárlásukra. Szilágyi Farkas, ekkor még kilencéves kisfiú, később nagy hírű paptanára Enyednek, idős korában (1891-ben) közzéadott emlékirataiban – bár tudja, de – elhallgatja az ilyen árulók nevét, hogy családjuk ne bélyegződjék meg. Szilágyi Farkas ezen a pokoli éjszakán menekülés közben elvesztette testvéreit, édesanyját, maga másokkal együtt az erdőbe menekült, lábujjai elfagytak, idegenek kegyelméből maradt életben. Hetekkel később talált rá édesapja.

A pusztítás olyan mértékű volt, hogy a lángokat a 22 km-re levő Mihálcfalva riadt lakói az úgynevezett Zérics tetőről nézték, és látták Enyed pusztulását. Enyed égett, az emberek irtózatos kínok között haltak meg. „Undorító kegyetlenségek kegyetlenségével kiagyalt halálnemeket alkalmazott a magukat Róma nemes vérű leszármazottainak nevező prefektek és tribunok által veze-



Emléktábla
1849. január 8.



tett tömeg” – írja Domokos Pál Péter, a moldvai csángók kultúrájának kutatója. „...fegyverrel és láncsákkal kurjong az emberséget levetkezett, rabló oláhság, öldököl és gyújt. Fut ki-ki amerre lehet szívszakadva, nem tudja az apa, magát, nejét vagy ártatlan gyermekeit öelve óvja a borzasztó jelenben. Ki az utcán futott, az vagy láncsa vagy fegyver áldozata leve. Futottak az erdő felé mezítláb a roppant hideg dacára... sokan Tordára s más felé is indulva megfagytak, többek között egy tisztas ügyvédné gyermekeire borulva halt meg... Itt egy nyugalmazott császári kapitány agyonverve, s a díszöltönyében az út melletti sánczba kihányva... Itt az enyedi református papot neje s gyermekei között hosszas küzdés közt mészároltak le... A Várszeg utcában, mint többen állítják, a jámbor Török Dánielt elevenen vetik az égő tűzbe. Borzasztó jelenetek mindenfelől... A nőnemet vetkeztetik s kergetik, hurcolják a táborba. Szünet nélküli gyilkolás!” – olvassuk egy ismeretlen szemtanú vallomását. Lapozzuk csak fel Cseres Tibor *Vízaknai csaták* című regényét, nem írói fantázia szüleménye, amit a regényben az enyedi pusztításokról olvasunk, hanem minden képzeletet felülmúló valóság. Vagy olvassuk újra Győri Dezső *Viharvirág* című 1961-ben megjelent regényét. De elegendő korabeli dokumentum is rendelkezésre áll, ha ismerni akarjuk e véres napok krónikáját.

A vérengzés január 17-ig tartott, mert a város után folytatódott a hegyek közé menekültekre az embervadászat. Úgy semmisült meg Enyed, akár csak a második világháború végén Drezda, az erősebb jogán öncélúan végrehajtott szőnyegbombázás nyomán. Elpusztult Erdély Athénja, leégték templomai, megsemmisült a több mint harmincezernyi könyv a kollégium könyvtárában, pernye lepte be az erdélyi református püspökség levéltárát, de megsemmisült a megyei levéltár is. Égett és pusztult minden. Az erdélyi magyarság páratlan kulturális értékei semmisültek meg. Az emberveszteség iszonyatos volt, ma sem tudni, hogy nyolcszáz vagy ezer ember halt meg Enyeden. És akik a környező erdőkben halálra fagytak, vagy erdei vadak martalékaivá váltak, ők hányan lehettek?

Egyed Ákos történész szerint a forradalomban a legnagyobb civil áldozatot Nagyenyed hozta. „Enyed meg van semmisítve, ki van a városok sorából törölve, nincs” – írja a Honvéd 1849. január 25-i száma Kolozsváron. „A város, alig egypár ház kivéve, le vagyon égetve, és a szó teljes értelmében véve általán kipredáltatva, mi a rablók előtt bármilyen csekély beccsel bírt. Jelenleg halálcsend uralkodik Enyednek utcáin, s egyedül az ártatlanul lemészárolt magyarságon elhízott ebek ugatása szakasztja félbe a borzasztó hallgatást. [...] A civilizációs s a polgári erények bölcsője-fájdalom-nincs többé.” Megállapíthatatlan értékű a rombolás, a kár felmérése lehetetlen, a legyilkolt enyedi polgárok életét se adhatja vissza senki. Egyes számítások szerint (pl. Györfi Dénes) legalább kétmillió



forint a kár, és csak összehasonlításként említendő, hogy Kossuth híres beszédében a haza védelmére újoncokon kívül mindössze kétszázezer forintot kért az országgyűléstől.

Barabás József, a 11. honvédszászlóalj egyik katonájának korabeli naplójából valók a következő sorok (a már idézett Szilágyi Farkas enyedi paptárnál közlése alapján): „Elszomorító látványt nyújtott a kollégium előtti tér. Az épület maga már nem égett, de az ablakai jórészt össze voltak törve, a térre ki voltak szórva tömérdek mennyiségű kéziratok, nagy halmozokban a könyvek. Szerteszét heverték a természettani, természetrajzi eszközök, kitömött emlősök, madarak nagy mennyisége. Ezeken kellett nekünk keresztülgáználunk.” A kolozsvári Honvéd már idézett száma így folytatja: „A fő oskola jeles pénzgyűjteménye, becses könyvtára, múzeuma, melyeket századokon keresztül a török s a tatár annyiszor bántatlanul hagyott, sőt melyeket még egy Caraffa is megkímélt, a civilizáció gúnyára meg vannak semmisítve.” A könyv- és kéziratár darabjait, a korábbi leltár szerint mintegy harminchatezer példányt a martalócok pusztító dühükben a kollégium felső emeleti ablakaiból hányták, dobálták le a piacra. Vajna Antal, a kollégium neves professzora így emlékezik: „Kiraboltaték archívuma híres numizmatikai kollekciójával, kiraboltaték és leégettetéek ötvenezerre rúgó könyvtára drága manuscriptumaival, elraboltaték és leraboltaték gazdag múzeuma, valamint Erdélyben páratlan ásványgyűjteménye, elannyira, hogy mindezekből csak emlékek is alig maradtak.” Enyed utcáin a pusztítás után még hetekkel is felbecsülhetetlen értékű püspöki és vármegyei levéltári darabok, könyvek, múzeumi kollekciók darabjai pernyével, sárral, hamuval beszennyezve az utcán heverték.

Az új magyar fő kormánybiztos, Csányi László parancsára már februártól magyar alegységek, úgynevezett vadászcsapatok járták a román falvakat, és sokszor véres csetepaték árán próbálták visszaszerezni a magyaroktól elrabolt javakat. Más alegységek január második felében még a környező erdőket járva szedték össze az erdőkben bujkáló és az eldugott falvakban életben maradt szerencsétlen magyar menekülteket – Egyed Ákos szerint mintegy ezer embert –, akiket aztán Tordára, Kolozsvárra, Bánffyhunyadra szállítottak.

Petőfi január 13-án egy Kossuthhoz írt levelében azt kéri, hogy helyezék át Erdélybe, a Bem vezetése alatt álló seregbe. A január 17-i igenlő válasza a költő azonnal útnak indul, feleségét és pár hetes fiát Vörösmartyékra bízta Debrecenben. Aztán Nagyváradon, Feketetón, Csucsán át Kolozsvárra érkezik. Innen rövid pihenő után Szamosújvár, Szászrégen érintésével Marosvásárhelyre. Igyekszik részt venni a Bem által irányított hadi cselekményekben, a vízaknai csatát meg is örökíti versben. A rémtettekről útközben értesül, ezt írja: „Hideg téli reggel mentem át a Király-



hágón. Feketetón túl kezdődtek az oláh dúlások nyomdokai, melyek Kolozsvár felől föl egészen Besztercéig tartanak. Kirablott, felgyújtott, félig s néhol egészen lerombolt házak..."

A történelmi igazsághoz tartozik, hogy több becsületes román mentette, néha élete kockáztatásával a menekülőket. Feljegyezték Ion Radut, enyedi kereskedő, Hirteaga zsellér, Ioan Maier tompaházi görög katolikus pap nevét, és volt sok névtelen, irgalmas szívű nő és férfi, akiknek szíve megesett embertársaikon. Szilágyi Farkas említi meg, hogy: „Egy Pajusai Vaszi nevű oláhlapádi tisztességes oláh ember felkereste egyik jó ismerősét, Butyka József iparos polgárt Enyeden, s azt mondta, uram, meneküljetez innen valamerre, mert Axentétől parancsunk van, hogy a várost elpusztítsuk.” Vajon Butyka József hitelt adott-e Vaszi szavainak, elmenekült-e, megmenekült-e? Ezt már nem tudjuk.

De az is az igazsághoz tartozik – Ádám Sándor közlése szerint –, hogy az oláh szekerek százai hurcolták szét a városból a szászok segítségével a magyaroktól elrabolt javakat. Kemény István báró, enyedi földbirtokos Fekete könyvében leírta, hogy a Medgyesről érkezett kocsikon segítettek a szászok a románoknak a rablott holmikat elszállítani. Az okok nem képezik ennek az írásnak a tárgyát.

Még ezekben a hetekben Szász Károly, Enyed híres professzorának Debrecenben elmondott beszéde nyomán a képviselők adakoznak az elpusztított város helyreállítására, de az erdélyi nemesi családok is, főleg a Kemény család, a Wesselényiek, de még az ismert angol Erdély-utazó is, John Paget siettek az enyediek megsegítésére.

Ha akkor még nem is, de nem sokkal az összeomlás után, már 1849 őszén az osztrák önkényuralom kormányzata nemzetközi nyomásra szigorú parancsban rendelte el minden elvitt, elrablott, lappangó tárgy visszaadását. A rendeletnek természetesen semmi fogamatja nem volt.

Megbüntette-e valaha valaki ezeknek a rémtetteknek a kiötlőit vagy végrehajtóit? Soha, senki. Axente Sever! Vele ugyan mi lett? Ő bizony eléldegélt a közeli Boroskrakkón hatvanholdas birtokán, amelyet valószínű, hogy nem a papi jövedelméből vett, és ágyban párnák között halt meg 1906-ban. Őt a sors még azzal sem büntette, mint „főnökét”, Avram lancut, hogy megtévelyodott volna öreg korára. Ellenben több erdélyi városban utcát neveztek el róluk, szülőfalujuk a nevüket viseli, nemzeti hősnak tartják őket. Bizony a világnak ezen a táján a történelem így méri az érdemeket... Mire véljük, hogy a rablók különös előszeretettel vitték magukkal vagy pusztították a rendkívüli értékű vagy annak vélt darabokat, főleg könyveket, okiratokat? Kik adtak erre utasítást, akik fel tudták becsülni ezeket az értékeket? A tribun, Axente Sever, tanult ember, papnak készült, a parancsnok Simion Prodan, maga is pap, a kiötlő Avram



lancu ügyvéd volt Marosvásárhelyen, magyarul, latinul tökéletesen beszélt. Értelmiségiek voltak tehát a pusztításra parancsot adók. Ismerték volna Napoleon Talleyrandnak mondott szavait? „Vedd el a nép múltját, és azt teszel vele, amit akarsz.”

Enyed középpontjában, a vár főbejáratától jobbra, a kollégium oldalszárnyával szemben a falban jelentéktelen kis emléktábla látható, római számokkal felírva a dátum: 1849. január 8. Alatta nyugszik mintegy hétszáz lemészárolt enyedi polgár, tömegsír ez a javából. A táblának mindössze ez a felirata, de ez minden görög epigrammánál súlyosabb üzenet. Egy tragikus történelmi esemény krónikája. „A nemzeti kérdés óriási árnyékát még a várfalba illesztett vértanútábla tövében is csak kevesen veszik észre” – írta Áprily Lajos.

A következmények mai napig hatnak, a magyarirtások demográfiai következménye volt, hogy a térségben az etnikai arányok döntő módon megváltoztak, sok falu egyszerűen kihalt. Ma a város lakossága harmincezer, magyar alig négyezer. Vajon tudják-e a többségi helyiek, mire utal a vár falán a szerény római számos felirat?

A kolozsvári Biasini Szálló falára Petőfi otlletének emlékére 1897. március 15-én a költő emlékét tisztelő kolozsváriak emléktáblát helyeztek el ezzel a felirattal: „Itt volt szállva Petőfi Sándor és neje 1847. október 21-től 24-ig. Megjelölte a helybeli áll. leányiskola kegyelete.” De a történelem akaratából egy másik tábla is került Petőfié mellé, mely megörökíti az Avram lancuhoz utazó Bălcescu emlékét is. Újabban azonban egy román és angol nyelvű tábla is hirdeti a Biasini falán, hogy a „magyar nemesek” 1848-49-ben negyvenezer románt végeztek ki. A Kolozsvári Történelmi Intézet kutatója, Gelu Neamțu 1999-ben kiadott könyvében egyenesen genocídiummal vádolja a magyar forradalmat. Ne tudná a tudós történész, honnan származik ez a minden realitást nélkülöző adat?

Ezt a negyvenezeres számot először 1849 decemberében írta le egy Bécsben tartózkodó román küldöttség egyik magas rangú egyházi vezető tagja azzal a céllal, hogy minél nagyobb kárpótlási összeget sajtolhasanak ki a császári kormánytól. Ez az áldozatszám úgy jött ki a jó román kanonok úr számításai szerint, hogy 2400 erdélyi román falut alapul véve megsaccolta, hogy minden faluban legalább tizenhat-tizenennyolc embert gyilkoltak le, így jött ki a negyvenezer. Az osztrákok azonban vizsgálatot rendeltek el 1850-ben, a román áldozatok számát tüzetes vizsgálódás után 4366 főben állapították meg. Mindhiába, mert a XXI. század elején a kolozsvári történész átvette a kanonok úr tudománytalan számítását, és akadt polgármester a kincses városban, aki megengedte, sőt elrendelte a hamis adatot közlő tábla elhelyezését éppen a Petőfire emlékező tábla mellé. Az angol utazó, ha elolvassa e tábla szövegét, már egészen természetesnek, sőt jogosnak tartja, hogy Axente Severnek szobra áll



Nagyenyeden a róla elnevezett iskola udvarán, hogy Erdélyben szinte a hajdani martalócok útvonalát követve mindenhol az Avram Iancu szobrok köszöntik.

De térjünk vissza az 1850-es számításhoz! Néhány évtizeddel később, 1890-ben Gheorghe Barițiu hatezer román polgári lakos haláláról számolt be egy munkájában. A korabeli források pedig a magyar áldozatok számát mintegy 8500 főre becsülik. Ez az adat nem foglalja magában a harc közben elesettek számát.

Akárhogyan is van, az erdélyi polgárháborúért a császári politika a felelős. A legnagyobb veszteséget Erdélyben a szórványmagyarság szenvedte el. Az erdélyi örmények, zsidók lojálisak voltak ahhoz a földhöz, amely befogadta őket, új otthonuk védelmében a magyarok mellé álltak.

Források:

1. Egyed Ákos: A román történetírás az 1848-as magyar forradalomról és a magyar nemzetiségi kérdéstről (In: Magyar Kisebbség 2001. 1. 19. szám)
2. Egyed Ákos: Amnesztia és számonkérés Erdélyben 1849 tavaszán (In: Kisebbségkutatás 1999. 8. évfolyam 2. szám)
3. Nagyenyed felégetése – Ismeretlen visszaemlékező szemtanú vallomása dr. Lipcsey Ildikó közlése (In: Erdélyi Magyarság 1996. április-május-június összevont szám)
4. Domonkos László: Apokalipszis, akkor (In: Hítel 2008. január)
5. Mikó Imre – Dávid Gyula: Petőfi Erdélyben (Kriterion Könyvkiadó, 1972, Bukarest)

Beregnyei Miklós

Pusztától a városrészig – II. rész

„Miért küzdöttél életedben?
Hogy haláلودig biztos reményed legyen.”
Feil József (Dodó)

Feil József (Dodó) csámpai otthonában, egy leendő néprajzi múzeum előszobájában folytatjuk az előző évben abbamaradt beszélgetésünket.

– Az előző részben addig jutottunk életutad lapozgatásában, hogy beindult a családi gazdálkodás, és most rátérhetünk egy hobbitémára, mégpedig a néprajzi és egyéb régi tárgyak gyűjtésére és a közben vállalt közszereplésre. Közben írtál néhány sort „A paraszti kor kulturális élete” címmel. Ezzel a párral folytatjuk múltidézésünket.

– Csámpa-pusztá, mint település, két részből áll: Alsó-Csámpa a 6-os főútnál, Felső-Csámpa a Biritó-pusztai oldalon. Választóvonal egy földút volt, amelynek kezdőpontja a haranglábnál volt (az atomerőmű északi bejárata környékén). Egyenes vonalvezetéssel áthaladt Kiserdő-pusztán, tovább folytatódott a Hegyesi határban. Fontos útvonal volt a földekre járáshoz, a takarodáshoz (begyűjtési munkák).



Az uborkák és paradicsomok ölelésében a Feil házaspár



Csámpai elsőáldozók



Unokákkal a
kertészetben

Alsó- és Felső-Csámpán is volt iskola, a biritói gyerekek a felső iskolába jártak. A pusztában élő emberek megkeresték a kulturális lehetőségeiket. Az iskolákban színjátszó csoportok működtek, közös udvari játékok, versenyek voltak. A felnőttek szereptanulását és előadásait a tanítók segítették. A csereelőadásokat bállok követték, helyi zenekar kíséretében. A szokásokhoz tartozott a farsangi batyus bál, a lakodalmak és disznóvágások, valamint maszkajárás. Karácsonykor szokás volt a betlehemezés, húsvétkor a locsolás – fillérékért.

A felnőtt színjátszó csoportban én is szerepeltem, a „Bor” című darabban. Ezzel a műsorral bejártuk a Csampa környéki 10 kilométeres körzetet. Jött velünk a zenekar a ponyvás Molotov teherautón. Miután megépült a Biritói Állami Gazdaság kultúrháza, oda jártunk moziba, bálba és

a Déryné Színház előadásaira. Aztán jött a változás a parasztság sorsában, és már csak fényképek őrzik a múltat, és néhány, még élő öregember.

– Kedves Dodó! Mi készítetted arra, hogy ezeket a régi tárgyakat – nem olcsó mulatsággként – gyűjteni kezdted?

– Ott kezdeném, hogy az első olyan tárgy, ami nekem igen megtetszett és megfogott – úgy tizenhárom éves koromban –, egy természet al-

kotta fatárgy volt. Azóta is gyűjtöm ezeket a természetesen formálódott „szobrocskákat”. A néprajzi oldala onnan indult, hogy az egész gyerekkoromat parasztemberek között töltöttem. Láttam azt, hogy nekik mennyire keményen meg kellett dolgozniuk a mindennapi betevőért. Azok az eszközök, amelyekkel ők dolgoztak az állattartásban, növénytermesztésben, aztán a háztartásban, szinte hozzáidomultak a használóhoz, része lett a nagy körforgásnak. Ez az egymáshoz történő idomulás kapott meg, ennek a nagy körforgásnak próbálok megfelelni, a tárgyakhoz idomulni – ha csak lélekben is –, és megőrizni, amit csak lehet. Nagyon régen volt, mikor első alkalommal mentem a vásárra, és láttam olyan régi tárgyakat, amelyek a parasztság sorához köthetőek, akkor azt megvettem. Így egyre jobban szaporodtak, különösen attól kezdve, hogy felfedeztem a MÉH-telepek titkos világát, ahonnan sok szép, kidobott tárgyat mentettem meg az enyészettől. Később el-



A disznóvágás kellékei

kezdtem ilyen börzékre járni, még messzi földre is eljutottam. A tárgyak szaporodásával elkezdtem egy kiállítóteret kialakítani, és mondhatom azt, hogy a feleségemnek is elnyerte a tetszését a gyűjtögetésem, és azt mondta, hogy csak nyugodtan folytassam szenvedélyemet.



Az új kiállítóter

– Számolod egyáltalán, hogy hány darabból áll a gyűjteményed?

– Pontos számot nem tudok mondani, de több ezer darabról lehet szó, és lassan formálódik a kiállítóter is, amelynek a területét is bővítettem. Már különválogattam, csoportosítottam a hajdani funkciójuk szerint, így



Asztalosszerszámok

ta a vendégeit a parasztember? Természetesen a konyhában, hiszen a munkán kívül itt töltötte a legtöbb idejét. Sikerült egy külön kis konyhát kialakítani, és a korabeli használati tárgyakkal berendezni, több mint kétszáz tárgy idézi a konyhai múltat.

például a disznóvágás, a szőlőművelés, borkészítés eszközei, aztán a paraszti világnak az úgynevezett kiegészítői, mint a kovács-, bognár- és asztalosszerszámok. A fogatok, az igás dolgok eszközei, a kocsitól kezdve a járomig, minden megtalálható már a gyűjteményben. Érdekes gyűjtemény jött létre az úgynevezett konyhai eszközök területéről. Hol evett, hol pihent, hol várta



Szőlészeti és borászati eszközök

Azokat a tárgyakat, amelyekből több van, külön helyiségben állítom ki, azokat lehet majd csereberélni. Eladni egyetlen tárgyat sem szeretnék.

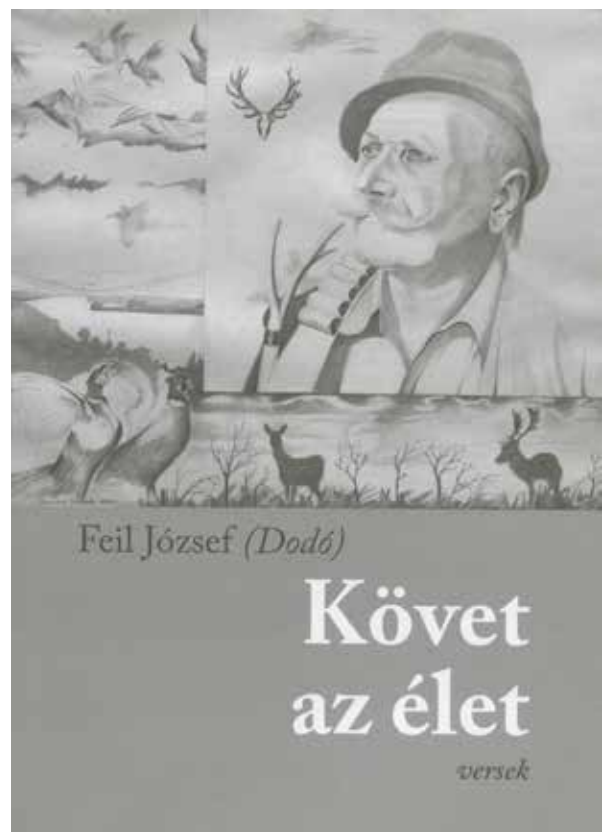


Dodó, a gazda

– Láttam a konyhában egy verseskötetet „Követ az élet” címmel, amely 2015-ben jelent meg. Ezeket a verseket a tárgyak is inspirálták?

– Mondhatom, hogy már az általános iskolában felső tagozatosként kezdtem írogatni ilyen rímeket. Olyan is volt, hogy én leírtam, a húgom elszavalta, majd mindketten kaptunk egy-egy ötöst. Emlékszem, egyszer még egy ünnepségen is szerepeltem. Az évek alatt, ha eszembe jutott valami, akkor leírtam, gyűltek az asztalfiókban, aztán a két lányom sarkallt arra, hogy vegyük ki, legyen belőlük valamilyen könyvecske. Egy csámpai család több gyermekének sorsát követtem, kezdve azzal, hogy kimentek a határba, ástak egy kutat, majd földből vert fallal megépítették házukat és gazdaságukat. Rímbe szedtem ezt a folyamatot, hiszen ebben benne van a hittartás, a család sorsa, a lelkek útja.

– Dodó! A hobbid mellett még arra is maradt erőd, hited és időd, hogy a település sorsát is pozitív irányba tereld, vagyis elkezdted foglalkozni az önkormányzati feladatokkal. Hogyan kapcsolódtál ehhez a feladathoz?



A gondolatok őrzője,
a verseskötet



– Paks önkormányzatának nyolc választókerülete van, a nyolcadik képviselője Kovács Sándor volt, akinek az ötlete volt, hogy a peremkerületek legyenek városrészekké nyilvánítva, és ezeknek legyen települési rész-



Az első
nosztalgiatálkozó
résztevői

önkormányzata. Kovács Sándor megkeresett, hogy olyan személy kellene, aki képviselőséget vállalna, van-e javaslatom ilyen személyre. Én egy hölgyet javasoltam, beszéltem is vele, elvállalta, majd az Arany nád Kft. helyiségében zajlott le a választás, ahová sokan eljöttek, és engem választottak meg, nem a hölgyet. Az esemény után pironkodtam is ma-

gamra, hiszen nem így indult a dolog. Sok idős néni, akik Csámpán laknak, engem jobban ismernek, és gondolom, meg is beszéltek egymás között, hogy engem fognak javasolni. Azóta másképpen nézek a településre, mert nem az a fajta képviselő vagyok, aki öltönyben megjelenik, hanem a megválasztó település szolgája kívánok lenni. Azt szeretném elérni, hogy az itt lakók életkörülményei javuljanak.

– Sokan kerékpározunk a Pakstól Csámpáig megépült úton, és szembetűnő volt a település arculatának a változása, amelyben már a te munkád is jócskán benne van. Felsorolnál néhány fontosabb eredményt?

– Az első beruházási keretünk 250 000 forint volt, ám amint körülnéztem a településen, ebből a pénzből nem sok mindent lehetett megvalósítani. Csámpa déli bejárója és a 6-os főút közötti területen volt egy romos kereszt. Arra gondoltam, ebből a pénzből fel tudnánk újítani, és javasoltam is, amit a bizottsági ülésünkön el is fogadtunk. Bementem a plébániára, mert tudott dolog volt, hogy ez egy megszentelt hely, és nem akartuk visszatenni az akácfák közé. A földtulajdonossal megbeszéltem, és beleegyezett a hely felújításába. Nagyon szép ünnepséget rendeztünk az átadás alkalmával.

– A köznyelvben milyen néven szerepel a kereszt?

– Annyit tudunk az idősebb emberektől, hogy azon a területen egy Borsódy nevű családnak volt a szőlőbirtoka. Még a ház is megvan, ahol az

intéző lakott, mert a Borsódy család sokat volt Csámpán, de Budapesten laktak. Történt egy olyan eset, hogy itt a környéket egy körbeforgó zivatar kapcsán az összes szőlőt elverte a jég. A Borsódy család szőlője viszont megmenekült. Ez az esemény imát kényszerített ki az emberekből, hogy ilyen csoda történt. Ennek hálójaként a Borsódy család állíttatta ezt a keresztet. Ez az indok, így kapta a „Borsódy-kereszt” nevet. Úgy-hogy, ha falunap van, akkor mi borsodi sört iszunk.



A Borsódy-kereszt

Aztán jöttek sorban a feladatok, hiszen árkokat, utakat kellett építeni, a villanyhálózatot átrendezni. Ugyanis amikor bevezették a villanyt, az oszlopokat maszek földeken állították fel, és közvilágítást nem lehet magánterületen kiépíteni. Aztán kialakítottuk a közösségi házat, majd elkészült az emlékpark is, amelynek én voltam az ötletgazdája. Ehhez is sok támogatót kaptunk, és sok társadalmi munkát végeztünk. A háborúban elesett minden egyes csámpai katonának van egy hatalmas sziklája, amelyet Bátaapátiból kaptunk ingyen és bérmentesen. Az emlékpark helyén egy rendezetlen közterület volt, amelyet előbb rendezni kellett. Az emlékpark szikláit egy dunaföldvári kőfaragó formázta, az emlékhely közepén lévő keresztet Kovács Lajos bácsi ajánlotta fel, ugyanis ő együtt harcolt azokkal, akik hősi halált haltak, nem jöttek haza. Kovács bácsi meghalt, de a gyerekeinek meghagyta, hogy örökké gondozzák ezt a



keresztet. Az emlékhely avatása egy könnyfakasztó ünnepség volt, sátrat állítottunk, amelyben régi háborús filmeket vetítettünk, hogy a fiatalok is átérezzék azt, amit a hőseink átéltek. A halottak három vallási felekezethez tartoztak, és mindhárom felekezet papjai vettek végső búcsút az elesettekről.



II. világháború áldozataink emlékére



Hazatértek örök hősként emlékeinkhez. Ővék ez a hely, amit a jövő el nem vesz



Említeném még a szépen kialakított játszóterünket, amelyhez Süli János, az atomerőmű akkori vezérigazgatója adott egymillió forintot, és rengeteg társadalmi munka és mások támogatása révén sikerült megvalósítani.



Játszóter télidőben

Az atomerőmű építésének megkezdésekor és az 1980-as évek elején sokan béreltek házat Csámpán hétvégi pihenőként. Amennyiben beindul a bővítés, bizonyosan megnő a település és megnő az épületek száma is, hiszen eltörölték a biztonsági zóna miatti építési tilalmat. A jövőbeni „bevándorláshoz” nagy kedvet ébreszt a nagyon gazdag és különleges néprajzi gyűjtemény.



Csámpai eseménynaptár

A Tolna Megyei Népújság alapján

1963. 08. 11. 187. sz. 10. p.: Ittas motoros karambolozott Csámpán
1963. 10. 09. 236. sz. 3. p.: Tűz volt Laczkó Lajos házánál
1964. 04. 11. 84. sz. 5. p.: Eladó Tóth János tanyája, Csámpa 18.
1964. 05. 21. 117. sz. 2. p.: Kölcsönkérők járják a Paks környéki tanyákat
1964. 11. 26. 277. sz. 8. p.: Elnapolták a „Jehova tanúi” bűnper tárgyalását
1964. 12. 05. 285. sz. 8. p.: Buszmegállót épít az AKÖV Csámpánál a 6-os út mentén
1964. 12. 30. 304. sz. 2. p.: A Népbolt vezetője Urbán Jánosné
1965. 01. 15. 12. sz. címlap: Villamosítás lesz Csámpán, miután Duna-szentgyörgyön bevezették a villanyt
1965. 06. 05. 131. sz. 8. p.: Tűz volt Csámpán, Imre Sándor portáján
1965. 10. 26. 252. sz. 8. p.: Ittas vezető karambolozott Csámpán
1966. 06. 12. 138. sz. 4. p.: A KRESZ szerint Csámpa lakott területnek minősül.
1966. 11. 25. 278. sz. 3. p.: Mindent az emberért – Villamosítás Csámpán és a Biritói Állami Gazdaságnál
1966. 12. 11. 292. sz. 10. p.: Rajkó Kálmán (Csámpa 12.) sikeresen megfejtette a keresztretjvényt
1966. 12. 16. 296. sz. 7. p.: Babelőadás volt Csámpán
1967. 08. 27. 202. sz. 12. p.: Ittas vezetés, karambol Csámpán
1967. 09. 30. 231. sz. 8. p.: Baleset Csámpán
1967. 10. 10. 239. sz. 5. p.: Csámpai diákok utaztatása az AKÖV-buszon
1967. 11. 07. 264. sz. 6. p.: Hírek: Villanyt kap Csámpa. Befejezéshez közeledik a szerelés
1967. 11. 12. 268. sz. címlap: Villanyavatás Csámpa-pusztán
1968. 01. 20. 16. sz. 8. p.: Tűzokcsapatot láttak Csámpa határában
1968. 09. 21. 222. sz. 3. p.: Csámpán 17 ember panaszkodik: hozzánk nem vezették be a villanyt



1968. 11. 26. 277. sz. 7. p.: Major Ferenc csámpai lakos (Csámpa 41.) munkát keres Szekszárdon
1970. 01. 04. 3. sz. 3. p.: Vadetetés Csámpán
1970. 09. 15. 216. sz. 3. p.: Családoknak akarják megvenni a volt csámpai iskolát
1970. 10. 07. 235. sz. 8. p.: Egy 3 éves gyerek halálos balesete Csámpán
1971. 02. 25. 47. sz.: Kaizer József (Csámpa 25.) motorkerékpárja eladó
1971. 08. 23. 197. sz.: Berúgva szenvedett balesetet egy csámpai lakos
1971. 10. 14. 242. sz.: Csámpán, a borpincénél Škoda gépkocsi eladó
1972. 04. 28. 99. sz. 8. p.: A Csámpa-pusztai Béri Balogh Ádám vadásztársaság akcióban
1972. 07. 12. 162. sz. 7. p.: A Paksi ÁFÉSZ 15-ös számú boltja megnyílt Csámpán
1972. 09. 09. 213. sz. 10. p.: Testvéri lopás Csámpán
1973. 03. 31. 76. sz. 5. p.: Racsmány Dezsőné a csámpai szatócsboltban
1973. 05. 17. 113. sz. 4. p.: A Paksi ÁFÉSZ lakatos és esztergályos műhelye Csámpán
1973. 09. 09. 211. sz. 14. p.: Tóth Károly háza (Csámpa 91.) eladó
1973. 12. 24. 201. sz. 4. p.: Kicsi élet a puszták közepén – építkezés Csámpán
1974. 03. 21. 67. sz. 3. p.: Vízkivételi mű az atomerőműhöz
1974. 04. 11. 84. sz. 9. p.: Fólia alatti palánta – a Dunamenti Egyesült TSZ Csámpa-pusztai üzemegysége
1974. 06. 12. 135. sz. 3. p.: Csámpa térségében épülnek az utak
1974. 07. 31. 177. sz. 5. p.: Petkes György kisiparos és az albérleti díj
1974. 09. 04. 206. sz. 5. p.: Molnár János Csámpán él szintén albérletben, három gyerekkel
1975. 03. 14. 62. sz.: Nyesev Illés háza eladó
1975. 06. 04. 129. sz.: Supola István (Csámpa 12.) házat cserélne
1975. 08. 14. 190. sz.: Tóth (Csámpa, 72.) szintén házat cserélne



1977. 01. 22. 18. sz. 3. p.: Híradás a pusztából – Csámpán 110 ház van, és közel 500 fő lakosa. Elsősorban eljárárok, ingázók lakják. Új ház építésére nem adnak engedélyt.
1977. 03. 09. 74. sz. 8. p.: Kondor József súlyos sérülése
1977. 04. 09. 83. sz. 8. p.: Feil Józsefet fejbe lőtték
1977. 05. 25. 121. sz. 8. p.: Hanol József (Csámpa, 37.) balesetet szenvedett
1977. 06. 08. 133. sz. 8. p.: Csámpa-puszta oázis – Adorján Antal (Csámpa 44.)
1977. 06. 11. 136. sz. 3. p.: Percenként 800 liter víz az atomerőmű-építkezésre
1977. 08. 16. 192. sz. 7. p.: Feil János (Csámpa 47.) háza eladó
1977. 10. 11. 239. sz. 8. p.: Kozma Julianna balesetet szenvedett (Csámpa 69.)
1977. 12. 02. 283. sz. 7. p.: Eladó Kardos Mihály (Csámpa 71.) ház
1978. 02. 15. 39. sz. 7. p.: Eladó Kozma Jutka háza (Csámpa 69.)
1978. 03. 22. 69. sz.: Eladó Filip József háza (Csámpa 62.)
1979. 01. 09. 6. sz.: Dobos Károly (Csámpa 47.) balesete
1979. 01. 09. 6. sz.: Hordi Ferenc (Csámpa 33.) háza eladó
1979. 02. 14. 37. sz.: Györki László (Csámpa 19.) háza eladó
1979. 08. 18. 93. sz.: Sáfrány Lajos (Csámpa 101.) háza eladó
1979. 08. 23. 196. sz.: 101 hektárnyi szőlő eladó
1980. 05. 05. 103. sz.: Kardos János balesete
1980. 07. 03. 154. sz.: Nagy Károly (Csámpa 79.) háza eladó
1980. 08. 23. 197. sz. 3. p.: Bemutatkozik a Nyesev család kertészete
1982. 02. 04. 29. sz. 3. p.: Radics Antal gépkocsivezető az erőmű építésére került
1982. 11. 17. 270. sz. 5. p.: Szőlőtakarás Fábián István szőlőjében
1983. 01. 04. 2. sz. 3. p.: A Paksi Állami Gazdaság 21 hektárnyi szőlőjét kivágják, silány a talaj, fagyzugos a terület
1988. 04. 16. 90. sz. 7. p.: Az atomerőmű árnyékában



1988. 09. 01. 209. sz. 7. p.: Holland óriás Csámpán – Kajári Gyula és felesége óriás paprikát és paradicsomot termeszt. A szekszárdi piacon értékesítik.
1989. 04. 29. 100. sz. 5. p.: Kordi Ferenc: jó a föld palántázni és földiázni. 30 éve ezt csinálják. Legalább tízen hordják a szekszárdi piacra portékájukat.
1989. 11. 18. 274. sz. 6. p.: Mégsem hunyhat – Pákolitz István köszöntése – Petánczki Alajos
1992. 02. 29. 51. sz. 4. p.: Képviselő Loparits Pál
1994. 07. 23. 172. sz. 4. p.: Három holtág – Csámpa-patak tervezett feltöltése
1995. 09. 09. 212. sz. 4. p.: Holtágak vízutánpótlása – Csámpa-patak
1995. 09. 14. 216. sz. 3. p.: Holtágak vízutánpótlása
1995. 09. 16. 218. sz. 4. p.: Holtágak vízutánpótlása
1996. 04. 12. 86. sz. 8. p.: 1916 áprilisában a szőlők 70-80%-a elfagyott
1996. 05. 18–19. 116. sz. címlap: Május 17-én nyitották meg a Csámpa-patakba vezető csatorna zsilipjét, amelyen keresztül folyik az atomerőmű hűtővize Dombori felé
1997. 06. 17. 139. sz. 1. p.: Iskolánélküliség – A megyében 26 iskola nélküli település van, köztük Csámpa is
1998. 04. 04. 80. sz. 15. p.: A Nyesev család bolgárkertészete
1998. 08. 15. 191. sz. 3. p.: Kovács Sándor Arany nád Kft.-je
2002. 11. 15. 260. sz. 5. p.: Csámpa közvetlen képviselése a paksi önkormányzatban
2003. 01. 25. 21. sz. 5. p.: Csámpa közvetlen képviselője a paksi önkormányzatban Feil József
2003. 02. 04. 29. sz. 6. p.: Nem sorvasztja el a város Csámpát
2003. 02. 13. 37. sz. 5. p.: Az utolsó csámpai nyolcadikos, Feil József



Lovásziné Anna

Aki csodát akart látni

Az atomerőmű nyugdíjasainak kiállítássorozata

Meglehet, hogy elfogultsággal mondom, de aki 2022-ben valami különösen szépre volt kíváncsi, aki csodát akart látni, az felkereste az Atomerőmű Nyugdíjasklub kiállításait.

Az Atomerőmű Nyugdíjasklub Egyesület klubtagjai alkotásaiból rendezett kiállítássorozatot „2022 A KÉZIMUNKA ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSOK ÉVE A KLUBBAN” címmel. A program ötlete a 2021-es házi szépkorúak napjának sikere alapján a klub elnökétől, Kovács Zoltáné Rózsától származott. A szervezőmunkát Kerepesi Ottóné Katikával, a klub kézimunkacsoportjának vezetőjével közösen végeztük. Ő főként a terem berendezésével és a látogatók fogadásával foglalkozott, én pedig a kiállítások ütemezésével, a meghívók, plakátok készítésével és terjesztésével.

A februártól decemberig tartó kiállítássorozaton 24 klubtag mutatkozott be több mint 15-féle alkotói ágban, a képzőművészet, a kézművesség és a kézimunkázás különböző területén, azon belül is eltérő technikákkal.

Így a gyöngyfűzés, a foltvarrás és szalagtűzéses patchwork, a hímzés, horgolás, kötés, gyöngykirakás, üvegfestés és papírhajtogatás remekeit láthatták az érdeklődők. De olvashatták a klubtagok verseit, költeményeit, és megtekinthették a festményeiket, rajzaikat, grafikáikat, nemez-, kerámia- és gravírozott üvegtárgyaikat, csuhédíszeket. És részesei lehettek annak az élménynek, amit a fa-, kő- és fémszobor-kompozíciók verssel és zenével összefűzött együttese jelentett.

A Paksi Tükör előző számaiban bemutattuk 2022 első felének kiállítóit. Ez alkalommal a 2022. év második felének kiállítóival és alkotásaikkal ismertetjük meg olvasóinkat.

A szeptemberi kiállítás A szép üzenete címet kapta. Hogy miért? Mert az alkotásokat nézegetve azt érezhetjük, hogy a szép üzen nekünk, a

szép ránk köszön! Enyedi Árpád festményeiről a csodás táj, a természet szépsége sugárzik. Üvegtárgyain keresztül a fény játéka ad újabb szépséget. Azt üzeni: örülj a szépnek, vedd észre, és gyönyörködj benne! Laurinyeczné Margó gobelinképein a színek, az árnyalatok és a könnyedség olvad különleges szépséggé. Azt üzeni: engedd, hogy a szép felvidítson, fogadd be, és mosolyogj! Pachné Marika hímzésein a motívumok változatossága, a színek harmóniája teremti meg azt a szépséget, ami örömet ad, ami felemeli a lelket. Azt üzeni: a szép bennünk rejlik, amit hagyni kell megmutatkozni.



Pach Ferencné, Enyedi Árpád, Laurinyecz Pálné

Enyedi Árpád – festmény, üveggravírozás:

Harmincöt évig dolgozott a Paksi Atomerőműben, 2007-ben lett nyugdíjas. Gyermekkorától érdekelte a rajzolás és a festés. Gyakran készített grafikákat. Nyugdíjba vonulása után több szabadideje lett, és ekkor kezdte



kipróbálni a pasztell- és az olajtechnikát. Elsősorban tájképeket fest, nagyon érdekli a természet, különösen a víz, illetve a tükröződés, a fény és árnyék ábrázolása, a felhők sokfélesége. Gyakran festi meg a kirándulásai alatt megtet-



sző tájat. Az általa látott és tapasztalt világot megpróbálja hűen visszaadni. A festés fortélyait autodidakta módon sajátította el. Képről képre tapasztalja meg a színek kikeverésének fortélyait, a képek felépítését, kidolgozását. Az üveggravírozással is nyugdíjba vonulása után kezdett el foglalkozni. Egy üveggravírozással foglalkozó ismerőse által kapott kedvet hozzá. Nagyon sok örömet talál benne. Ismerősi, baráti körében számtalan ajándékot készített különböző alkalmakra.



Laurinyecz Pálné Margó – gobelin, hímzés, horgolás, üvegfestés, csuhéfonás: Úgy harminc évvel ezelőtt a paksi kézimunkaboltban meglátott egy kivarrott gobelint, ami nagyon megnyerte tetszését. Gyors elhatározás után vett egy fekete-fehér előnyomott „tűgobelint”. Akkor még azt sem tudta, hogyan kell kivarni, de a kézimunkaboltban Sáfárány Mária megismertette vele. A fekete-fehér alkotásait aztán követték a színes gobelinek, a kisebb-nagyobb méretűek, leginkább virágcsendéletek. A kész munkák keretezés után kaptak helyet otthonában, a gobelinfalon. Kb. 44 gobelint készített.



Egy kézimunka-tanfolyamon sárközi és síóagárdi hímzést tanult. S tette mindezt azért, hogy a külföldön élő kis unokáinak népművészeti motívumokat tudjon hímezni fehér ingükre, pólójukra. Számos tűpárnát készített, amelyek közül sokat nemzeti színű szalaggal (horgolással) díszített. Szintén tanfolyami keretek között sajátította el a csuhéfonás technikáját. Nagy sikert arattak a csuhéból készített karácsonyi díszei, angyalkái és a betleheme, ami hetekig díszítette a társasházuk bejáratát. Időszakosan mindig van olyan tevékenység, amivel szívesen foglalkozik, ilyen az üvegfestés, gyöngyből virágok készítése, papírfonás, és ami folyamatosan kedvenc, a fotózás.



Pach Ferencné Marika – hímzés, horgolás: Fiatalon kezdett kézimunkázni. Kezdetben inkább a kötéssel foglalkozott. A gyermekruháktól kezdve a babakocsi-takaróig mindent szívesen elkészített. Különféle blúzokat és pulóvereket is kötött úgy a családja számára, mint másoknak ajándékba. Szeretett horgolni is, de később inkább a hímzés lett a kedvenc elfoglaltsága. Akkoriban nagy divat volt a kalocsai hímzés, így aztán ő is főként kalocsai mintákat varrt. Sok terítője közül a kisebbek a polcokra, szekrényekre, a nagyobbak dohányzó- és étkezőasztalokra kerültek. Az egyik nagy terítőjét egy tízszemélyes asztalra készítette, szilvakék napszövetre fehér fonalal.



Fehér, ókalocsai és színes, makkos hímzések is kerültek ki a kezei közül. Készített lakodalomba való kötényt is. Varni is szeretett. A csipkái, hímzései és gobelinjei ma is kint vannak a lakásában. Nagyon szerette a Fürge ujjak című lapot, ami kötési és horgolási mintákat közölt. Ha abban meglátott egy szép blúzt, akkor gyorsan meghorgolta. Az évek alatt ösz-



szegyült folyóiratokat pedig felajánlotta egy könyvtárnak, és átadta másoknak.

Az októberi Kézzel alkotott világ című kiállításon Gombáné Kiz Éva a hímzéseit, Ignits Miklósné Éva a kerámia- és nemeztárgyait, Zelfel Istvánné a patchworkmunkáit és hímzéseit tárta közönség elé.



Zelfel Istvánné, Gombáné Kiz Éva, Ignits Miklósné

Gombáné Kiz Éva – hímzés: Gyerekkora óta kézimunkázik, már a babáinak is varrt babaruhát, kiegészítőket. Többfajta hímzést kipróbált, horgolt, kötött és varrt is, de a keresztszemes hímzést kedvelte meg a legjobban. Már nagyon régóta, legalább 25 éve foglalkozik a keresztszemes hímzéssel. Szívesen tölti ezzel a szabadidejét. Ami mintát meglát, és megtetszik neki, azt meg is varrja, ki is hímezi. Nemcsak saját maga kedvére, de az unokája kívánságára is készít hímzéseket.



Számos terítőt, ajtó- és ablakdíszet, de faliképet is készített keresztszemessel. Legelőször Nefertiti és Tutankhamon képeit hímezte. Vannak régies hatású gyermekfotós és toszkán képei, valamint kolibris is. A klubban 2021 őszén rendezett kiállításon mutatta be az Esőben című faliképét, amelyen a szürkeségből kitűnő színes esernyők adnak különös hatást. A bonyolult mintákat kedveli, inkább a nehezebb, nagyobb kihívást jelentő mintákat választja és készíti nagy örömmel.





Ignits Miklósné Éva – kerámia és nemez: A kerámiázással közel húsz éve kezdett foglalkozni. Fokozatosan építgette műhelyét, miközben szorgalmasan járt tanulni, első körben a Szépművészeti Múzeum kerámia-tanfolyamán, majd Faddon Horváth Krisztina és Kalocsán Kovács László műhelyében tanult. Miután nyugdíjba ment, már komolyabban tudott a kerámiázással foglalkozni, a tavalyi évtől

kezdve pedig Nyitott kerámiaműhelyt működtet, és ehhez egy Facebook-csoport is kapcsolódik. Szeretné átadni az alkotás örömét és saját tudását az érdeklődőknek, megismertetni a kerámiázás szépségét. Ez együtt jár nála gyakorlati környezetvédelmi szemlélettel, ahol az egyén felelőssége még tetten érhető. Ezért is lett a Köfi- (Környezetünkre figyelünk) madár a szimbóluma az alkotóprogramnak és a csoportnak is. Nemezeléssel nem régóta foglalkozik, mind a tűnemezelés, mind a vizes nemezelés nagyon közel áll a szívéhez.



kezdve pedig Nyitott kerámiaműhelyt működtet, és ehhez egy Facebook-csoport is kapcsolódik. Szeretné átadni az alkotás örömét és saját tudását az érdeklődőknek, megismertetni a kerámiázás szépségét. Ez együtt jár nála gyakorlati környezetvédelmi szemlélettel, ahol az egyén felelőssége még tetten érhető. Ezért is lett a Köfi- (Környezetünkre figyelünk) madár a szimbóluma az alkotóprogramnak és a csoportnak is. Nemezeléssel nem régóta foglalkozik, mind a tűnemezelés, mind a vizes nemezelés nagyon közel áll a szívéhez.



Zelfel Istvánné – patchwork, hímzés: A kézimunkát már gyermekkorában megszerettette vele édesanyja. Ő kézimunkaszakkört vezetett. Innen van a kézimunka iránti érdeklődése és szeretete. Zelfelné Évi csak hobbi-szinten végzi ezt a tevékenységet. Sok mindent készített. Megtanult kötni és horgolni. Szeretett varrni, de subázott is. Örömmel hímizte a kalocsai és a kereszt-





szemes mintákat. Gyöngyfűzéssel is szívesen foglalkozott. Pakson hallott a foltvarrásról, ami nagyon elnyerte a tetszését. Szívesen készíti a patchworkterítőket, díszeket és táskákat, de csak hobbiszinten, kedvtelésből.

A novemberi kiállítás a **Megvalósult álmok** címet kapta. És pedig azért, mert mindhárom kiállító megálmodott valami különlegeset – szép, műves, értékes gyöngyészereket, mesészerű gobelinképeket, leheletfinom csipkéket, terítőket és elgondolkodtató, lélekemelő összetett alkotásokat. Megálmodták és megvalósították műveiket!

A novemberi kiállítók: Bunkóczi András – szobrok, versek, Enyedi Árpádné – gobelinképek, horgolások, Kerepesi Ottóné – gyöngyészerek.



Enyedi Árpádné, Bunkóczi András, Kerepesi Ottóné

Bunkóczi András – szoborkompozíciók verssel és zenével: Az alkotás színe, formája, dallama lehet tökéletes, de még valami hiányzik, hogy közérthető legyen... Az ember mindig arra vágyott, hogy tökéletesen ki tudja fejezni magát, de néha kevés a szó... Az egyetemes kultúra alappillérei: költészet, képzőművészet, zene, irodalom összekapcsolása

ad egy olyan komplett maradandó hatást, ami az alkotó világához hoz közelebb.

Hol is kezdődött? Természetesen a könyveknél. Bunkóczi András világutazó, képrajongó, zenehallgató lett, így megismerve a múlt századok embereit, alkotásait, történelmét, kultúráját – a lényegét: az emberi alkotásban a kiteljesedést.



Hol folytatódott? Természetesen a költészetnél. Megízlelte a szavak érzésvilágának kifejező erejét, tisztaságát, dallamát.

Hol fejeződött be? Természetesen a zenében. Ami nem forma, szín vagy szó, az a megnyugvást adó dallam, ének, hanghatás. A kép, a hozzá készült vers és a zenei aláfestés együttes hatása az alkotás.

Enyedi Árpádné Ildikó – horgolás, gobelin: Mint sokan mások, ő is szinte gyermekkorától kezdve kézimunkázik. Akkoriban a lányok körében ez volt a legelterjedtebb, legkézenfekvőbb szabadidős tevékenység. Kellemes elfoglaltságuk volt, amikor filcanyagra hímeztek kalocsai mintákat. A kézimunka szeretete azóta is megmaradt. Szeret kötni, varrni, horgolni, hímezni és örömmel készít gobelinképeket. Minden iránt nyitott, érdeklik az új minták, technikák.

Hosszabb utazásnál mindig van nála horgolótű, és mindig akad olyan kézimunka, amit éppen folytatni kell. Családjának, unokáinak sálát köt, táskát horgol.



Gobelinképein főként a természet szépségét mutatja, hirdeti. Kedvencei a hangulatos tájképek és a vidámságot sugárzó színes virágcsokrok.







Kerepesi Ottóné Katika

– **gyöngyfűzés:** 2007-ben a gyöngyfűzéssel tette le a klubban a kézimunkacsoport alapjait. A gyöngyözést még aktív óvónő korában sajátította el, és a klubban továbbadta ismereteit. A kezdeményezést nagy érdeklődés kísérte. A gyöngyözés után kibővült sok más kézimunkával, például kötéssel, horgolással, hímzéssel, továbbá gobelin, patchwork és papírvirágok, papírdíszek készítésével, és más egyéb kézműves-foglalkozással.

Több alkalommal mutatták be alkotásaikat különböző helyszíneken, kiállításokon. Katika különböző képzéseken, gyöngyfűzőtáborokban szélesítette tudását, gyakorolta a gyöngyfűzés technikáját. Egy-két hetes kurzusokon sajátította el a népi ékszerek készítésének mesterségét. Így aztán kezdeti időszak síkban készített gyöngytárgyait követték a bonyolultabb alkotások, díszesebb virágok, térbeli állatfigurák, összetettebb, mivesebb gyöngyékszerek. Ma már sokféle technikájú, stílusú gyöngyékszert készít, függőket, nyakláncokat, karkötőket és egyéb dísz tárgyakat.

Decemberben **Karácsonyváró** címmel rendezett a klub kiállítást Mérei Józsefné horgolással és gyöngyözéssel készített munkáiból és **Vlaska Jánosné** gobelinképeiből, kötéseiből és gyöngyképeiből. A szeretet ünnepeinek ragyogásával, meghittségével a karácsonyváros, a karácsonyra hangolódás jegyében hívta kiállítására az érdeklődőket az Atomerőmű Nyugdíjasklub Egyesület.



Vlaska Jánosné és Mérei Józsefné

Mérei Józsefné Magdika – horgolás, gobelin, gyöngy: Édesanyjától tanulta el és kedvelte meg a kötést, horgolást és varrást. Aztán a munkahely és a család mellett, ahogy ideje engedte, többet-kevesebbet kézimunkázott, kötött, horgolt, varrt. Később nagy kedvet kapott a gobelinhez, de később áttért a horgolásra. Az interneten, a Pinteresten keresztül sok ötletet, szép mintát ismert meg. Ami megtetszett, és érdekesnek találta, azt el is készítette. Dísz tárgyként horgolt már falusi kutat, babakocsit, kínáló kosárkát, szívecskét, virágot és különböző figurákat. Látványosak a normál méretben készített horgolt napernyői. A legváltozatosabb horgolásai a karácsony jegyében készültek. Horgolt két teljesen berendezett betlehemet, kis Jézussal, a körülötte lévő emberalakokkal és állatokkal. Foglalkozik gyöngyözéssel, papír- és selyemvirág-készítéssel is. Szívesen fűz gyöngyből különböző ékszereket és virágokat. Kedvére van az is, ha a varrógépen táskát varr a családjának. Legutóbb unokájának horgolt egy háromszögletű kendőt, amit ő nyakmelegítőként használ.





Vlaska Jánosné Terike – gobelin, kötés, gyémántgyöngykép: Családanyaként ismerkedett meg a kézimunkázás rejtelmével. Az eltelt évtizedek alatt ruhaneműk sora került ki a keze alól. Horgolt, hímzett, kötött és varrt. Leginkább a kötés és a gobelin varrása tudta megérinteni. Ezen munkáival már korábban bemutatkozott a nyugdíjasklub előző



kiállításain. Körülbelül egy évvel ezelőtt rálelt a kis gyöngyökből kirakható motívumok készítésére. A gyémántgyöngykirakó új élményt, új szintet hozott tevékenységei sorába. Megfogta a színek, a csillogás varázsa, ahogyan kirajzolódik, majd elkészül a kép. Igen inspirálja ez a fajta örömteli elfoglaltság, tevékenység a szabadidejében. Felvidítja, kikapcsolja.

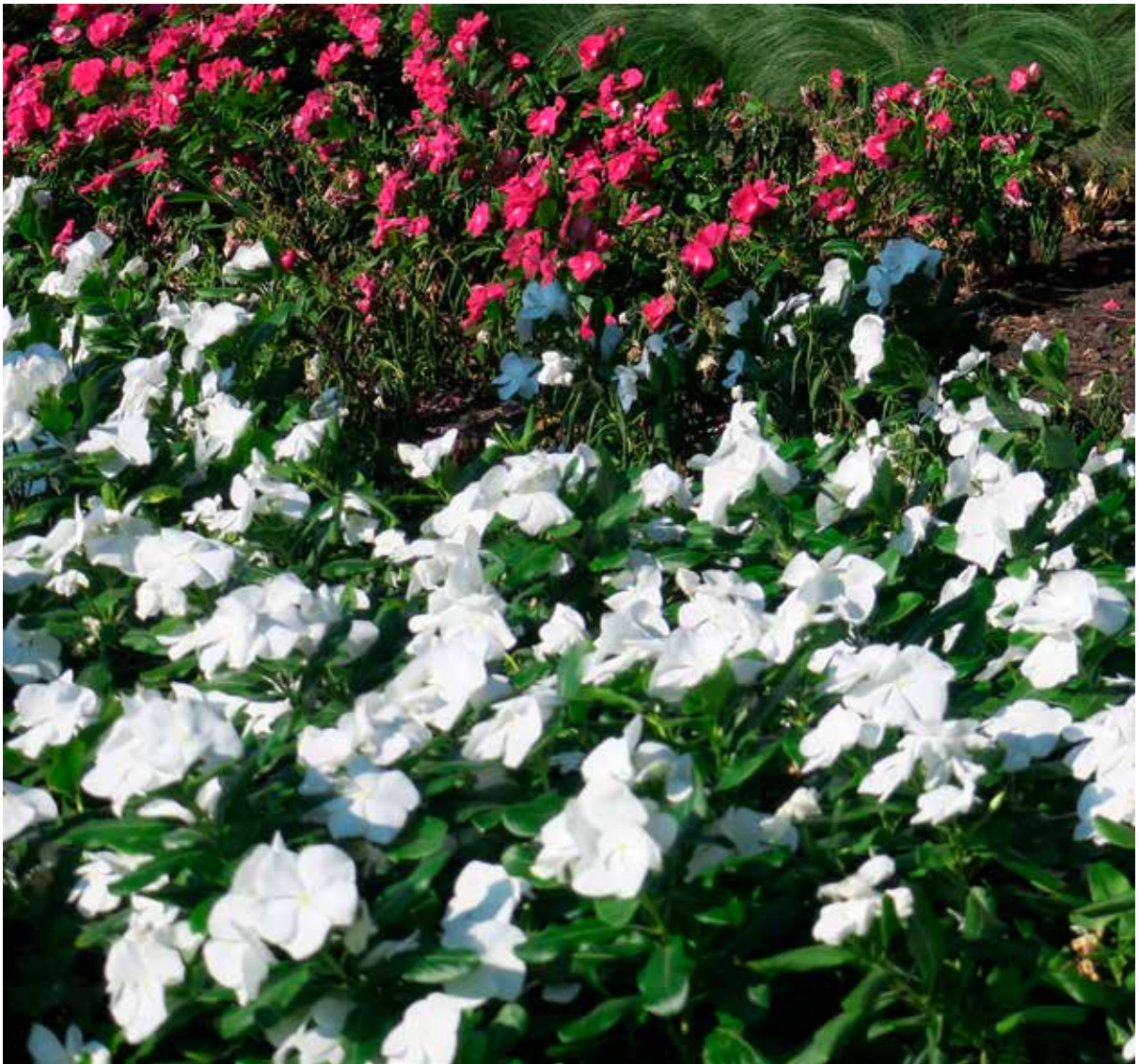
Az Atomerőmű Nyugdíjasklub Egyesület „2022 a képzőművészeti és kézimunka-kiállítás a klubban” c. egész éves kiállítássorozatában részt vevők:

Bunkóczi András, Dobri Zoltánné, Enyedi Árpád, Enyedi Árpádné, Gombáné Kiz Éva, Gutermuth Andrásné, Győrffyné Szabó Éva, Hernek Tiborné, Ignits Miklósné, Kerepesi Ottóné, Laszlóczi Józsefné, Laurinyecz Pálné, Mérei Józsefné, Pach Ferencné, Pokorniné Blatt Erzsébet, Rajna Ferencné, Rósa Gézőné, Sárközi Lucia, Szénási Sándorné, Takácsné Tóth Márta, Veres Erzsébet, Vlaska Jánosné, Zalakovits Jánosné, Zelfel Istvánné.

Az Atomerőmű Nyugdíjasklub Egyesület kiállításai nyitottak voltak az egész város és a környék érdeklődő közönsége előtt. Jöttek is a szomszéd településekről és Paksról egyénileg és csoportokban. Volt, hogy gyermekzsivajtól zengett a terem, és volt, hogy az idősothton lakóinak nevetésétől. Mindegyik kiállítás nyújtott valami újat, valami érdekeset. Lehetett gyöngyözni, horgolni vagy éppen agyagvirágot készíteni.

A kiállítók szívesen meséltek az alkotásaikról, a munkafogásokról, és örömmel fogadták az elismerő szavakat. A látogatók pedig ámulattal, csodálattal nézték vagy vették kézbe a kiállított tárgyakat. Közben egymással is beszélgettek, ismerkedtek. Több volt ez, mint egy kiállítás. Baráti találkozó volt, rácsodálkozással egymásra és a bemutatott alkotásokra.

Az Atomerőmű Nyugdíjasklub részéről úgy gondolják, hogy ezzel a programmal hozzájárultak Paks kulturális életének színesítéséhez. Megmutatták, hogy nyugdíjas klubtársaik körében milyen sok tehetséges, ügyes, műves kezű ember él. Örömmel vették, hogy a klubtagok képességei sokak előtt ismertté váltak, és alkotásaikkal másoknak örömet, kellemes élményt szereztek.



Landgráf Katalin

„10 év a gyapjú büvöletébe zárva”

Sóthy Györgyné gyapjúszövő kiállítása

2022. 12. 09. – 2023. 01. 13.



Szeretettel köszöntöm Önöket, kedves vendégeinket, barátokat, és nagy szeretettel köszöntöm Sóthy Györgyné Irénkét, aki 10 évnyi „bezártság” után mindannyiunk előtt kitarja művészetének kapuját.

Megkülönböztetett tisztelettel köszöntöm Gutai Julikát, Irénke első mesterét és Balázs Erzsébetet, Erzsikét Kászonalitzről, aki sok más mester után végérvényesen megbüvölte Irénkét, aki segítőkészségével, szakmai tudásával, a hagyományok ismeretével olyan utat mutatott, amelyen járva komoly sikereket ért el Irénke.

Minden második évben rendez meg a Békés Megyei Népművészeti Egyesület a békéscsabai textiles találkozót, amit szerintem minden textiles, akár szövő, akár hímző, akár viseletkészítő, mindig nagyon vár, hiszen ezen a három napon megismerhetjük a textiles „társadalom” színé javát. Pályázat, kiállítás, előadások és sok-sok kedves találkozás jellemzi ezeket a fesztiválokat.

Ebben az esztendőben már a XVIII. Kárpát-medencei népi textilfesztivál konferencia és pályázat került megrendezésre, amelynek „Ünnepre készülve” – ünnepi alkalmak népi textíliái volt a témája.

Mivel van pályázat, van zsűrizés is, és vannak díjak is. Az elmúlt évtizedekben komoly rangot vívott ki a rendezvény, itt díjat kapni komoly szakmai elismerést jelent.

Ezen a pályázaton nyert gyapjúkategoróriában I. díjat Sóthy Györgyné. A zsűri értékelése így szól:

„Hatalmas méretű gyapjuszőnyege kifogástalan technikai kivitelezésben készült el. A hagyományos technika megmutatkozik egyrészt a nagyon igényes növényi fonalfestésében és a kapcsolósos technika alkalmazásában.



Nagyon érdekesen ötvöződik a hagyományos motívumvilág a XX–XXI. század gondolkodásmódjával, kompozíciós rendjével.”

10 év, 10 csodálatos év a szövőszék mellett, hosszú idő. De mi ez ahhoz a több mint 9000 évhez képest, ami az első ismert textildarabka óta eltelt? Igen, jól hallották, időszámításunk előtt kb. 7000 évvel ezelőttre teszik a szakemberek a megszületését. Ezt a textildarabkát már megfont állati szőrből, gyapjúból készült fonalból szőtték meg őseink, és valószínűleg nem is az első így megszőtt textil maradt meg csodával határos módon. 9000 év! És ugyanaz az alapelv, a világ bármely táján is járunk.

Az egyes földrajzi tájak, adott helyen fellelhető szálak és színezőanyagok hozzájárulnak ahhoz, hogy egy-egy vidék, tájegység, népcsoport textiliái egyéniek, jól felismerhetők legyenek. Irénkét Önök régebben és talán jobban is ismerik, mint én, de kedves, vidám személyisége, jó szíve ismerős sokaknak. Ma azonban Irénke szélesre tárta műhelyének, művészetének kapuját, amelyen át a textilek csodálatos világába pillanthatunk be. Vajon mi az, ami elragadhatja, elragadja az embert a textilben?

Hiszen teljesen hétköznapi dolog, mindenhol ott van, mindenki kapcsolatban van vele, bárki hozzáférhet, sokaknak annyira természetes a textilek létezése, hogy nem fordítanak különös figyelmet sem rá.

Pedig a textil önmagában is igéző, magával ragadó önálló létező, és mindenkit a markában tart, hisz nincs életünknek olyan mozzanata, ahol ne lennénk kapcsolatban a magunk teremtette védőburokkal, kifejező eszközzel, a textillel. A szövés, a lánc és a vetülék örök kapcsolódása, a lent és a fent visszatérő ritmusa behálózza azt, aki a közelébe kerül! A textíliák sok ezer éve kísérik életünket, a bölcsőtől a sírig, hűségese társként. Nem-



csak védelmet nyújtanak időjárással, kíváncsi tekintetekkel, durva érintésekkel szemben, hanem hordozzák alapanyaguk tulajdonságait, készítőik karakterét, és magukba fogadják viselőik, használóik illatát, formáját, végső soron személyiségét is, örömet, szépséget hozva életünkbe.



A textil maga az otthon

A népvándorlás korában valódi „textilházban” – nemezsátorban – lakhattak az emberek, de később, például a hadjáratok során fejedelmek és nagyurak vitték magukkal útikárpitjaikat, melyek otthonukat képviselték. A középkor komor kővárait szépséges képes kárpitok tették otthonossá, személyessé, a szó fizikai értelmében is meleg otthonná. Manapság pedig egy puha takaróba burkolódz-

va üldögélhetünk kényelmes fotelünkben.

A textil segít, mesél

Egy puha mesetakaró az esti mese biztonságát, boldogító összebújását jelentheti. De a közösségnek vagy az utódoknak is mesélhet. Különleges példa erre az úgynevezett bayeux-i falikárpit, amelyen színes, hímzett képekben mesélik el Anglia 1066-os, normannok általi elfoglalását.

Közel 10 évig készült. Képzeljék el, ezen a kb. 50 cm széles lenvászonlapon közel 75 jelenetben mesélik el ezt a történetet. Jelenleg 70 méter van meg belőle, de a leírások alapján valószínűleg hosszabb volt, még Hódító Vilmos megkoronázásának jelenetei is rákerültek. Gyapjúfonallal, öt szín nyolc árnyalatával, száröltéssel és lapos hímzéssel készült. De bájos és jellegzetes mondásokat, tanácsokat olvashattunk a hímzett falvédőkön is, amelyeket alig 50 éve még szinte minden konyhában megtalálhattunk.

A textil jelkép is lehet

Az évezredek során a szövéshez, az egyik legősibb kézműipari tevékenységhez gazdag szimbolika fűződött, eleink is erős jelképként tekintettek a szövésre. A textíliák sokszor hordoznak jelképeket, és sokszor válnak jelképpé, „szent tárggyá”. Így, ebben a kettősségben nagyon gyakran találkozunk textil és jelkép.

Ennek valószínűleg az az oka, hogy a textilja egyszerű, hétköznapi tárgy, nagyon sokféle módon elkészíthető, díszíthető, és a legkisebb közösség, a legegyszerűbb ember is hozzáférhet valamiféle textilhez, amelyen aztán a maga eszközeivel megjeleníthet díszítő, óvó-védő vagy akár szent tartalmakat is.

Akár gyermekünk születési szalagja is személyes szakralitásunk hordozójává válhat, de minden magyar számára szent tartalommal bír egy személyes tárgy, Petőfi Sándor gyönggyel hímzett kokárdája, amelyet Szendrey Júlia készített annak a gyönyörűséges március 15-ének az előestéjén.

A textil egyetemes

A falusi szövőműhelyektől a városi, manufakturális műhelyeken át a fedelmi, nagyúri udvarokban működő textiles műhelyekig, a paraszt-asszonyoktól a takácsokon át az ipari szövőmesterekig, a kelengyéküket hímezgető ifjú hölgyektől, a katonáknak érmelegítőt kötő úriasszonyokig, a magyar fonókban munkálkodó közösségektől a kötéssel, szövéssel foglalkozó perui indián férfiakig nagyon széles a skála. Mert a textil kifejező. Mindenféle formájában, mindenféle értelmében. Hétköznaponként a hangulatunkat, lelkiállapotunkat fejezhetjük ki vagy takarhatjuk el, ünnepeinket megszentelhetjük viselettel, ünnepi abroszokkal, drapériákkal, kárpitokkal. Biztosan nem véletlen, hogy a textil és textus, a szövet és a szöveg, a fonal és vonal szavak oly közel állnak egymáshoz.

A textil szép és boldogító

Ehhez elegendő ezen a kiállításon körülnézni, elegendő az alkotó-művész boldogságát látni.

Magam is alkotóként átérzem azt az örömet, amit egy tárgy elkészülte, egy kiállítás megrendezése adhat, de minden alkotó ember legfontosabb vágya, célja, hogy tárgyai, alkotásai szóljanak közönségükhöz, adjanak valamit, ami szép vagy gondolatébresztő, meghökkentő vagy elandalító, a

lényeg az, hogy visszhangra találjon nézőjében. Nincs könnyű dolga a nézőnek, hisz nem könnyű a saját szemünkkel látni, erőt és akaratot kell működésbe hozni, hogy tiszta szívvel hagyjuk a műveket magunkra hatni, hogy képesek legyünk átadni magunkat a látványnak, engedni, hogy





eluralkodjon rajtunk, mint egy jó ebéd illata, hogy aztán magunkba fogadva, többé, jobbá, értőbbé válhassunk magunk is.

Ha „nézés” és a „látás” ilyen nehéz, milyen az alkotás? Nehéz és gyönyörűsége, önbizalommal és kétellyel teli, boldogságos repülés a fellegekben és száználmas vergődés a sárban. Olyan, mint a szerelem, mint az élet. Egy gondolat megszületése, kibontakozása legjobban egy szerelem születéséhez hasonlítható, amikor remeg a szív és a kéz. Égő tűz, lobogás, szenvedély és szenvedés. Ez az ihlet pillanata. A gondolat tárgyba fogalmazása, a tervezés, olyan, mint amikor a jövőnket tervezzük a kedvessel. Még minden egyértelmű. A mű, a tárgy elkészítése, a kivitelezés a hétköznap. Az apró munka, amikor már biztosnak tűnik minden, egy szellő mégis elfújhatja. Vigyázni kell rá, hogy ne szürküljön el. És amikor kész a mű, amikor szívünk minden aranyfonalát, fájdalomunk minden csillogó gyöngyszemét, gondolataink minden színét neki adtuk, önálló lényvé válik. S bármennyire nehéz, már nem tehetünk érte semmit.

Ekkor már nem az a fontos, hogy alkotója mit gondolt, nem az a fontos, hogy ő mit akart mondani, hanem az, hogy a mű mit mond nézőjének, látóvá, befogadóvá tudja-e tenni őket, önöket.

Kívánok önöknek jó munkát e szépséges szönyegek látásához, és kívánok Sóthy Irénkének sok kiállítást, de főleg sok-sok boldog órát a szövőszék mellett, akár egyedül, akár Erzsikével alkotnak valami újabb szépséget!



Dr. Töttös Gábor

Jenő jelenései

ДЕЛО 14.

(Fordítás orosz eredetiből)

Tisztelt Voronyezsi Járási Kamenszkij Kerületi Pionírszövetség! Kedves Kommunizmust Építő Elvtársak!

Mi, az Iván Groznij Raj Tyitov Őrsének tagjai, névadónktól tudjuk: másodiknak lenni is dicsőség, de a múlt héten olyan felfedezést tettünk, amivel alighanem 163 centiméteres névadónkhoz is felérünk. Az ügy történt, hogy Kolja, az űrs nótafája és Misa, aki csak egyszerű tag, de ha nem később jött volna az osztályba, akkor aktivitása miatt bármi lehetne, szóval ők ketten Nyemcova rajvezető pajtásnő utasítása szerint éppen lehetséges űrsi búvóhely felkutatásán szorgoskodtak, mikor a mi Jevdakovó állomásunk közelében, a zombékos területen, közvetlenül egy hangyaboly mellett emberi csontokra lettek figyelmesek.

Hát ilyet persze lehet itt találni másutt is, de e mellett egy cigarettadózni hevert, amire Misa azt mondta, biztos ezüst, de Kolja meg rögtön látta, hogy nem. Felnyitották, és benne három csikk mellett egy picike ceruzát meg néhány latin betűvel teleírált lapocskát találtak, de ezt sem elolvasni, ennek következtében megérteni sem tudták, ezért most a nagy ~~Sztálin~~ pajtás ~~Hruscsov~~ pajtás Lenin útmutatása szerint – becsüljük meg a múlt emlékeit – ezennel felküldjük a járási központba, s kérjük, a Pionírszövetség vezetői mondják meg, mit találtunk, és mit tegyünk vele. Vagy ahogy Nyemcova rajvezetőnk szerint Csernyisevszkij kérdezte üdülése idején: Что делать?

Szeretnénk még azt elmondani, bár az is lehet, hogy nincs összefüggésben ezzel a talált tárggyal, de aki csak kézbe fogta, annak íziben vidám kedve kerekedett. Csak nem valami sugárzás miatt? És erre is szeretnénk választ kapni.

*



Бумашки 1–7.

Kelt száműzetésben a (Muray) Lipót mezőn, hó hóban. De nemes szívet takar... Ápol és el... Néha annyira sikerül eltakarnia és eltitkolnia, hogy már azt hiszem, nincs is neki. Vagy van, de fél, hogy elhasználódik. Nem fog, kitart majd a kötélig.

Ez itt az előre eltolt helyőrség. Pofonok völgye, jogtalan jobbegyenesek balsorsa.

Ordítja egy kétes alak: – Hé, te salak, ne lássalak! Hát nem bánom, vakulj meg.

Hogy mondaná Potrien őrmester? A dobnak is akkor tetszik a hangja, ha nem a te bőrdöböl készült... De még a bakancsodból sem.

Nem a bánásmód, hanem a tetű volt humánus, de az duplán: *Pediculus humanus humanus*. És a fejtetű is humánus, de az már nem ennyire: *Pediculus humanus capitis*. Bezzeg lapostetű, az nincs, az csak az álmokban humánus. Nem vagyok az elnyomás híve, de most elnyomok egyet, mielőtt engem nyom el az álom.

Befúj az ablakon a szél. Világ rolettái egyesüljete!

*

Trebits nem Babits, Babits nem Trebits. Hát persze, hogy nem, hanem Cso Kung buddhista apát, akinek neve szerényen azt jelenti: Mindenség. Százvezrek fogják majd temetni Sanghajban – ha minden igaz. Kevés paksi fiúról mesélhetnek hasonlót.

Babits ellenben szépen írta a *Szellemi Honvédelem Naptárában* 1940-ben:

Immár a népeket terelik mint nyájat,

emberek futkosnak, mint riadt patkányok,

városok lángolnak telhetetlen tűzben,

nemzetek halálát engedte az Isten.

Kár, hogy megérni nem valami felemelő... És a négermunkás halálát is engedi Isten, Haza. Csalárd.

*

Akkor már inkább Mallarmé *Une negresse*-e. Istenem, azok a nyíló rózsaszín kagylók... Nincs mit ennünk. Levin élt, Levin él, Levin...?

Arról a nőről különben azt mesélték: olyan rondán nézett ki, hogy a vak ló sem fogadta volna el tőle a kockacukrot, olyan butának mondták,



hogy ha esett az eső, le kellett beszélni az úszó mozdulatokról. Rádásul még ápolatlan, pontosabban бүdös is volt.

Ebben egyezünk, bár alighanem vitán felüli: most én győznék. Rejtély, hogy miért nem engem szeretett Mallarmé...

A '48-as honvédek egy csoportja szeptember végén hadba szállt, sikerrel véghezvitte történelmünk legnagyobb vértelen csatáját, az ozorai diadalt, tovább meneteltek, Schwechatnál mezítláb rohángászott a döntetlenért, majd tovább szolgált. Decemberben a tolnai főispán kérte honunk szebblelkű hölgyeit (a'la Széchenyi), hogy fehérneműt juttassanak nekik. Vajon a hazafias бүdösség az más?

*

PHoward merült el szép szemed világa? Gyulladásba jött Donnak nyomorult magyar kanyarába. Talán a halálunk után jön az igazi abszurd.

Jánosnak a kőbánya jutott, Jenőnek a munkaszolgálat.

Itt következnek Jenő jelenései.

Láték.

Egy térképet a falusi iskolában. Az egész falat beborította. A Szovjetunió volt. Rajta egy kis piros zászló jelezte, hol vagyunk. Mintha csak azt mondta volna: már csak a kilenczetedét kell meghódítanotok.

Aztán nem láték semmit a -40 fokban. És lőn este, és lőn reggel, és lőnek este, és lőnek reggel. Nekünk lőnek. Nekünk lőttek... Elvtársak, ide lőjtek!

Egymást taposva rohannátok majd vissza. „Csak vissza, vissza! nincs itt ki-kelet. Az élet fagyva van s megdermedett.”

*

Gábriel arkangyal hiába rendelkezik természetfeletti erővel, a birodalmi sas legyőzi, ezért aztán nem is nappal, hanem éjszaka avatják fel a szobrát. Radnóti majd menetel, Örkényt a fogolytábor fogadja, Zsüti megússza, mint a tyúkszembévágást a német tábornoknál, de Szerb Antal meg Halász Gábor ottmarad. Meg neves és névtelen számolatlanul.

Aztán felszabadulás, és felszab a dúlás.

Az Alföldön még a kecskék is szifiliszot kapnak.

Horthy eljut Lisszabonba, ott már könnyen hisz a honba! Duna-jég vagy szőnyegbomba? Mi lesz az esti pogrom? „Este fess a pesti nő...” (Ezt gyerekkorban mindig úgy értettem: este fest. Bosszankodtam rajta eleget, miért ilyen ostoba...)



Füstbe ment terv, meg terven felül még pár százezer. Jöjjetek ezrével állni a sorba, *karmotokat* sosem érheti csorba.

*

Milliomosok lesztek, de nem fogtok örülni neki. Fényes szelek. Fénytelen szelekció.

Orosz közmondások: Közel van a könyököd, mégsem haraphatod meg. A rossz táncost a tökei is zavarják.

Az esztergomi prímásnak elhúzzák a nótáját.

Söprik a pápai utcát meg a padlásokat. Sztahanov, Zsdanov, Sztálin a nyelvtudományról. Lobogónk Petőfi. Hogy is írja majd a túlélő Zelk? Tolamat a szarba mártom, / úgy írom le: Horváth Márton. Ignoti nulla cupido: nem szerethetjük Ignotust. Meg Babitsot sem. Ő írta beszélgetőfüzetébe a zászlókért cserélt emberről, aki Szegeden tanítványa volt a gimnáziumban: „Emlékszem rá, stréber fiú.”

Erről szólnak majd éveink. Ha kovad a gyapot, otthagynak majd csapot, papot. (Kovad: „Mondják általán kopácsos héju gyümölcsökről, magokról, midőn héjaik fölrepedezve elhullanak” – így a Czuczor–Fogarasi.)

Előbb a vas és acél országa leszünk. (Aztán a Vass és Aczél országa.) Hengerész, ó, szívem hengerésze... Elvtárs, a csákányt jó mélyre vágd! Elevent ér ott is...

A zászlókért cserélt fényes tekintetű bölcs vezér vizelés után búzakalászt morzsolgat. A gerinceket már jóval előbb megmorzsolgatta...

*

Negyvennyolc – nekem nyolc, ötvenhat – haddelhadd. Forradalom, népfelkelés, októberi sajnálatos események, ellenforradalom, népfelkelés, forradalom. Hidegre fordul? Márciusban újra kesztyűk? Májusban már elfelejtjük. Szabadság népe, kussolás népe, összekacsintás népe... Jóllakunk végre? Jóllakunk végre.

Aki nincs ellenünk, az velünk. Velőnk. Velőrózsánk.

Változik, beszél, uralkodik, bukik, újra uralkodik. S hatalmának nem lesz vége. Aki nincs velünk, az nincs. Nézz, drágám kincseimre, kihullott, kifagyott tincseimre, kihúzott, behúzott jövődő linkjeimre. Vagy nagyimra, mint Nagy Imre.

Szétcsúszik a fagy, bemászik a tudatomba.

Ablakomba, sej-haj ablakomba beütött a jégvirág. Aki kettőt-hármat szerez, lesz arra majd jó világ.



Megindulok a vasútra. Azt híresztelik, marharépat szállítanak...

*

ДЕЛО 14.

(Fordítás orosz eredetiből)

Cím

Iván Groznij Raj Tyitov Őrs
Jevdakovó Kamenszkij Kerület

Tárgy

a Jevdakovóban talált
tárgyak értékelése és utasítás

Kedves Pajtások!

Nagyon helyesen tettétek, hogy eljuttattátok hozzánk, amit találtatok Jevdakovó állomás közelében. Elolvasni ugyan mi sem tudtuk, ezért a hős anya címre is várományos vezetőnek, Olga Mihajlovnának küldtük el Jasnjevóba, pontosabban Visnyevij Szadba. Ő az apjától tudományszeretetet öröklő Lopahin segítségével arra jutott: az iratok a hazánk földjét dúló magyar csapatok titkos utasításai, melyeket valószínűleg egy bátor partizán szerzett meg, de hogy feltűnést ne keltsen, cigarettatárcájába rejtve akarta eljuttatni a Vörös Hadsereg déli frontjának politikai parancsnokhelyetteséhez. (Azért hozzá, mert tudta, ilyen fontos dolgokban ő az illetékes.)

Mivel azonban az itt meg nem nevezett komisszár éppen a Kis Föld elfoglalásának nagy tervén dolgozott titokban, nem találhatta meg, ezért bizonyára visszafordult, Oleg Kosevojhoz indult, s feltehetően a doni át-törés előtti napokban hősi halálát lelte.

Javasoljuk tehát, hogy a szelencét helyezték el a csapatmúzeumban – gondos felügyelet mellett. Erre már csak azért is szükség van, mert az említett bizsergést, mi is éreztük, de nem javasoljuk, hogy e célból bárki látogassa ezt a tárgyat, vagy főleg forgassa a lapokat, mert a henye vídamság Pártunk legutóbbi kongresszusa óta nem egyeztethető össze az általatos filmek elejéről jól ismert Vera Muhina elvtársnő megformázta, Párizst is megjárta *Munkás és kolhozparaszt*nő jellemével s jövőbe vetett tekintetével. Tehát, pajtások: ne feledjétek az éberséget!

*

- De hát a csontokról nem is írtak semmit – szontyolodott el Kolja.
- Persze, mert arról nem is kérdeztünk – gondolkodott hangosan Misa.
- Attól még mondhattak volna valamit...
- Lehet, hogy nem is a csontjai fontosak, hanem amit írt.



Dr. Töttös Gábor

A béna rajkó is kedves az anyjának, avagy az én cigánytörténeteim

Olyan országban, ahol a XXI. században a Kossuth rádió kabaréjában hónapról hónapra nagy sikert arat a cigányos beszédmodort imitáló, a népcsoport (vélt vagy valós) jellegzetességeit kifigurázó műsorszám, amelyben persze ma is jó kinevetni az elesettebbet, akinél – azt hisszük – különbek vagyunk, szóval itt és ma mindenki csak a saját cigánytörténeteit írhatja meg és idézheti fel. Magam sem teszek másként. A válogatás önkényes, mozaikszerű, hiányos és elfogult, de talán nem érdektelen, s mellesleg több mint 300 évet ível át.

*

A címben szereplő bölcsesség, amely biztosan magyar találmány, Baranyai Decsi János 1598-ban megjelent első magyar közmondásgyűjteményéből, az *Adagiorumból* származik. Bizonyos, hogy nem tekinthet vissza – a szólások számos darabjával ellentétben – görög és latin előzményekre, hiszen e két kultúra termékeny ókorában a cigányok még messze bolyongtak Európától. Ízelgetem a gondolatot s a mögötte rejlő megfigyelést. A béna rajkó is kedves az anyjának: aki ezt kigondolta, jól látta meg – máig érvényes jellemzőként –, mennyire szeretik szüleik a purdékot: egyszerre akarta éreztetni a jelenség meghittségét, de azért azt a mosolyos lenézést is, ami majd évszázadokig jellemzi a magyar–cigány viszonyt.

*

Pár évszázada jó szándékú, de embertelen törvények és elgondolások kapkodnak ama pici rajkó után, aki majd oly idillien bukkan elő Babits Mihály versében 1911-ben. Mária Terézia felvilágosult uralkodói hevülettel 1760-ban úgy akarta megoldani a cigánykérdést, hogy a gyermekeiket elvetette volna tőlük, s a parasztnak adta volna. Azt gondolhatnánk, ehhez hasonló borzalmas ötlet aztán nem is jött elő a történelem folyamán. Dehogynem, méghozzá közel kétszázötven év múlva, ahogy arról a Szekszárdon megjelent Közérdek tudósított 1905. július 8-án. Már a cikk bevezető mondata híven tükrözi a hozzáállást: „Évtizedek hangos követelése, hogy a cigány kérdés, a modern civilizáció eme szemét-



dombja végre-valahára eltűnjék a szemünk elől." Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület javaslatot dolgozott ki, melynek első pontja: „A kóbor cigányok gyermekeit 7 éves korukban elhagyottaknak nyilvánítsák s nevelésükről az állam gondoskodik.” A remélhető eredményt így öszszegzi a névtelenségbe burkolódzó tudósító: „...Így van kilátás reá, hogy ez a kérdés, ha egyszerre a végleges megoldás stádiumába nem is jut el, de legalább a kezdet legkezdetén egyszer már túlesünk s ez a civilizáció-ra szégyenletes állapot a veszedelmes mozgó faj állandó letelepítésével, ha most nem is, de jó idők múltán hazánk, sőt az egész művelt világ örömére mégis csak meg fog szűnni...”

Babits *Cigánydala* ilyen közhangulatban jelenik meg hat év múlva a Nyugatban. A pici rajkó, aki ringatózva alszik a bugyorban, majd a szederfán (ennek 1885-ben plántált sora mellett, a Szekszárdtól a Dunához vezető útnál táboroztak a költő látta cigányok). Picit fél, sírdogál, naivan éli világát. Mindez annyi meghitt kedvességgel, amennyi a magyar irodalom évszázadaiban összesen sem hangzott a cigányságról szóló írásokban.

Azt gondolhatnánk, ezzel vége is az összefüggéseknek, mert nem tudhatjuk, mi volt erről a kortársak véleménye. Pedig tudjuk. Babits Mihály először 1911-ben a nőegylet fennállása 50. évfordulóján szerepelt szülővárosában. Hét év múlva került sor a következő föllépésre. A Tolnamegyei Közlöny 1918-ban így harangozta be a húsvét hétfőjén tartandó műsort: „Az estély egyik főérdekessége lesz Babits Mihálynak, a kiváló költőnek, a Petőfi Társaság tagjának közreműködése. Örömmel nézünk eléje szereplésének. Babits Mihály a fővárosban gyakrabban tart felolvasásokat költeményeiből vagy prózai dolgozataiból, s a műértő közönség mindig élvezettel hallgatja.” Ehhez képest a hetilap főszerkesztője április 7-i értékelésében egyszerre igazolja, mennyire nem értette sem a *Húsvét előtt* sodró békevágát, sem a *Cigánydal* emberközeli báját, s azt, hogy milyen mély ellenszenv nyomait véste tudatába az utóbbi költemény. „Babits Mihály költői nyelvének szépségeit mi is megbámultuk, rithmus zajlásaiba bekapcsolódva fellendültünk, de nem az élő, harcoló-vérző nyugat érzelmvilágába, – hanem leghatásosabb tavaszi dalában is csak a nyugatosok szép szóáradatú márciusi szerelméig tudott felvinni: de hát újszerű csengő-bongó tavaszébredésünk hangját is bizony ma gyöngévé teszi a história élő múzsája, mely az »arma virumque« szívesreszkettető akkordjaival veri fel az eget. Ma nem állunk meg a bugyros pereputtyos cigányasszonynál, meg a hasonló eszmeköröket nem látjuk meg, ha még oly hüpermodern, hol darabos, hol esztergályozott műre-mek számba menő költői rythmusözönnel pengetik is fülünkbe.”

A költő már első kötetének nyitóversébe belopta a motívumot: „Nézz fel az égre: barna cigány ködök...”, s másik költeménye, az *Aliscum éjhajú lány* – Aliscum szülővárosának általa a római kori Alisca nevéből alkotott



változata – még a magyar kritika által föl nem fedezett, s így soha szóvá nem tett anakronizmust is vállalja, amikor az ókorba csempészi a népcsoportot: „Rómában a Tiberisnél / van ám keletje a lánynak; / lakomákban, asztalok alján / táncolnak s csókokat hánynak. // Sok szőke, barna leányok, / és héber, róthaju szintén, / s cigány s kökényszemű germán; – / de oly büvös egy se, mint én.”

Két évtized múlva prózájában és versében is felbukkan majd ez a gondolati elem. Az 1926-ban befejezett Halálfiú című regényben ott búvik a legrégebbi élmény, egy fürdőzés, amelynek látványbeli elevenségére épülhetett hajdan a közeledés vágya. „A Csörge-tó apró kis pocsolya volt a Sót [a regénybeli Szekszárd] melletti lapályon, egyik részén a lovak és tehének itatója; itt meneteles volt a part és a parasztok szekereitől hajtották bele gebéiket a sáros vízbe, víg ugrádozással szaladván utánuk a csengős csikó; parasztfiúk és cigánylányok szoktak fürödni itt; a fiúk, parasztszemérmükben, a Medici Venus mozdulatával takargatva kényes részüket, szaladtak bele az iszapba, a lányok ellenben szemérmetlenül csillogtatták barna testüket a napon. Sötétzöld nádbokréták és vén fűzkek adták a háttérrel ehhez a mitológiai képhez, melyet lopva bámultak meg egy-egy pillantással a másik oldalon fürdőző illedelmes úri lányok, viaszos vászon fürdőkalapjaik alól... Egy csörgetői nap szép és nagy dolog volt.”

(Ettől futamodásnyira húzódik az az eperfasor, melynek árnyában a cigányok tanyáznak régi időktől fogva. Így esett meg, hogy a központi járás főszolgabírója 1882. július 8-án egy 70 tagból álló teknővájó cigánycsapatot kísértetett be, s meglepetve tapasztalta: születési helyüket kérdezve valamennyien erdőket, határfákat, dűlőutakat, faluszélét mondtak. A bekísérésnek persze nem statisztikakészítés volt az oka, hanem az, hogy előzőleg a csapat mellett hajtattott el hintáján az alispán, de a teknővájók kutyái az árokba hajszolták a lovakat, s a méltóságos úr akaratán kívül közelebbi érintkezésbe jött az áldott anyafölddel...)

Babits másik 1926-os motívumidézése már nem saját élmény, hanem merőben lelki azonosulás és szimbólumképzés. A *Cigány a siralomházban* az ifjúkori élmények visszfényétől az azonosulásig és a sorsközösségig vezet, eközben alig vesszük észre, hogy a *Cigánydalt* mennyi valós és gondolati visszautalás és áthallás idézi. „Nem magamért sírok én: testvérem van millió / és a legtöbb oly szegény, oly szegény, / még álmából sem ismeri ami jó. // Kalibát ácsolna magának az erdön: de tilos a fa / és örül ha egy nagy skatulyás házban / jut neki egy városi zord kis skatulya.”

*



Akiknek még ennyi sem jut, vagyis a helységek kivül táborozó sátoros cigányoknak külön történelmi szálát fonta a történelem. Akadtak köztük olyanok, akik 1864 őszén Berlinig is eljutottak, s erről a korabeli sajtó is megemlékezett. „...az a kép, a melyet lapunk mai számában lát az olvasó, híven a természet után, s berlini művésztől van rajzolva, kik a porosz főváros számos polgárával együtt seregesen mentek bámulni azon cigány-karavánt, mely nem régiben, a jó ég tudja, Magyarország melyik sarkából s minő utakon vergődött egészen a berlini vámsorompóig. A német művészek e látmányt, az ő szempontjaikból, valódi ritka szerencsének nézték, és sietve siettek, e civilizálatlan, de szerintök igen regényes és érdekes vad emberi csoportokat lerajzolni s különféle képekben közzétenni. Azt írták, hogy ritka élvezet volt rajok nézve e karcsú, izmos testalkatok, ez olajszín barna arcbőr, e magas homlokok s mélyen fekvő, fekete szemek, a fénylő fekete, dús haj éj szakál s a vakítólag fehér fogak szemlélete. Mind ez elbájolta a német művészeket.”

Egy év múlva a honi – nem éppen dicső – múltra emlékezett szintén a Vasárnapi Ujság 1865. szeptember 3-án, amikor a Willkommenkulturtól jócskán eltérő (réginek mondott) fogadtatásról mesélt. „*A sátoros cigányok elriasztása hajdan.* Mint a múlt idők néha túlságos tréfáit jellemző adat, nem lesz érdektelen tudni, hogy csak egy pár évtizeddel ezelőtt a székely földön az ifjak mi módon szokták elriasztani a falu végén letelepült, s már kártékonyvá vált sátoros cigány-csoportot. A végrehajtás úgy történt meg, hogy a cigány tanyára dülő magaslatra – mely mentől emelkedettebb, annál célszerűbb volt – fölemeltek valamely kiszolgált kereket, s nem egyszer többet is egynél, és ott szalmával, s más könnyen éghető anyaggal annak falait, küllőit, sőt agyát is műértőleg betekergették, rászorították, s aztán meggyújtották. Azután a már lángba borult kereket a kifeszített sátorok irányában meglódtították. Ezen égő alkotmány a sebes forgás miatt még élesztett lánggal a telep közé sodorván magát, ott néha kártékony hatással rombolt, néha pedig hatástalanul tova robogott. Alig lehet képzelni az ily expeditio által felriasztott tanyán rögtönzött lárma-zavart, a lőtást-futást, óbégatást, átkozódást. Akármint futotta meg pályáját a tüzes követ, a sátoros cigányok másnap virradóra már útkészen állottak, s ezen fiatal könnyűvérűséggel párosult kegyetlen tréfa a vándor csoportnak valamely helység határáról tovább riasztására legfoganatosabb volt, sőt évtizedek múlva is csak átkozódva emlékeztek azon helységre, melyben ily fogadtatásban részesültek. A korszellem haladtával, ma már az ily ókori kicsapongás is végét érte.”

Ámde lett helyette újabb. Az idézett lapban március 19-én olvashatták a következőt: „*(Idétlen tréfa.)* A sátor-a-ujhelyi cigányok minden télen az oda való szőlők karóit szokták kegyetlenül megdézsmálni s más tüzelőszerek hiányában e karókat használják fel kunyhóik fűtésére. Egy odávaló



szőlőtulajdonos a szőlőkarók pusztításának meggátlására azt a rózsa [!] tréfát követte el, hogy több vastagabb karót is veretett szőlejébe, melyek löporral voltak megtöltve. A cigányok természetesen a vastagabb karók után kapkodtak, be is fűtöttek velök, de a kunyhónak egyik tetemes része csakhamar légbe röpült s nem csak a kevés ágynemű s egyéb bútortat jutott tönkre, hanem maguk is megsérültek.”

Húsz év múlva, 1885-ben ehhez képest már ugyancsak megszelídült humorral szólt a témához a Tolna megyei sajtó. „– Azután, Péter – figyelmezteti a községi bírót a falu végén sátozott cigányok vajdáját – azt megmondom, baj ne legyen ám! – Már akárminek nézzen is bennünket, kedves bírót uram, annyit mégiscsak tegyen fel rólunk, hogy innen csak nem lopunk, mikor hát idevalósiak vagyunk – hangzott az önérzetes válasz.”

*

Innen aztán kétfelé ágazik az emlékezet. Még ugyanebben az évben július 26-án apró hír tudatta a világgal: „Magyar cigány szótár jelenik meg nemsokára, melyet József főherceg pártfogása mellett Győrffy Endre paksi lakos szerkesztett. Le van írva benne a cigányok származása, nyelvük eredete, a népszokások, s közölve cigány dalok és imádságok”. A hírecskét szárnyra bocsátó képes hetilap, a Vasárnapi Ujság József főherceggel bensőséges kapcsolatot tartott fenn, s így első kézből nyerve információit az alsúti birtokán „rendezett cigánytelepet” fenntartó Habsburgoktól. Mindezek ellenére ma sem tudunk többet a szerzőről, sem a műről; s Szinnyei József, aki több tízezer író legszemélyesebb adatait gyűjtötte össze, csupán a megjelent mű adatait közli, holott kortársként jóval több lehetősége volt, mint a mai kutatónak. Az adatok ráadásul azért is igen fontosak lennének, mert a megjelent mű az első magyar–cigány szótár volt, amelyet csak 1985-ben, tehát kerek egy évszázaddal utána követett hasonló.

Ma már szinte lehetetlen vállalkozás mindannak kiderítése, ami a kortársak számára még kézenfekvő lehetőség lett volna: ki volt Győrffy Endre, hogyan, milyen körülmények között alkotta művét; mégis néhány adattal közelebb juthatunk a titok nyitjához. Az előbb említett József főherceg *Cigány nyelvtant* szerkesztett, amelynek 1888-as előszavában olvashatjuk: „Győrffy Endre Magyar és Cigány szótár’-a is, amely 1885-ben József főherceg költségén jelent meg, eredetileg az Akadémiához volt benyújtva kiadás végett, de minthogy e könyv tisztán gyakorlati célra készült, az Akadémia alapszabályai értelmében (!) el nem fogadhatta. A már megjelent mű helyi ismertetése sem visz közelebb az igazsághoz. A Szekszárd Vidéke című újság – amely akárcsak Győrffy könyve – Rosenbaum Ignác paksi nyomdájában készült, 1885. szeptember 3-án azt



tudatta, „a Győrffy Endre paksi lakos által írt cigány szótár (...) elhagyta a sajtót. Egyelőre csak 50 példányt hozott a szerző forgalomba (...) Győrffy 3 díszpéldányt József főhercegnek nyújtott át.” (A művet a szerző az 1885-ös pécsi országos kiállításon is bemutatta és árusította.)

A könyvet nyitó ajánlás után a kiadvány célját határozza meg a szerző, amelyben a nyelv jellegzetességéről beszél: „A cigány nyelven a nyelv szegénysége miatt egyelőre terjedelmesebben írni nem lehet. Oda törekedtem, hogy az érdeklődő közönséget e nyelvvel megismertetve a szavak ragozása folytán e szótárból rövid mondatok is összeállíthatók legyenek.” Győrffy nem a cigányságnak szánta könyvét elsősorban, bár tervei, kívánalmai között hihetőleg ilyen cél is lebegett. Elgondolása szerint a nyelvet tanulni vágyó magyarok azok, akiknek szükségük van a cigány nyelv jobb ismeretére, a társadalmi érintkezés kiszélesítése és árnyalása érdekében. Felismerte azt, amit sem József főherceg, sem más – egyébként jóindulatú és tudós férfiú – elmulasztott: nem a nyelvtani vizsgálódás a legfontosabb, hiszen azt el lehet végezni a nyelv kihalásának állapotában is, hanem a kapcsolatteremtés a nyelv ismerete révén. Meglátásai természetesen nem tudományos alapokon nyugvó megfigyelések, hanem ösztönös ráérzésen alapuló következtetések. Ez azonban nemhogy levonna értékükből, hanem éppen ez teszi őket különössé, igazán nagyszerűvé.

Egy korabeli statisztika szerint Magyarország területén 1881-ben csupán 80 ezren vallották magukat cigánynak. Közülük írni és olvasni tudó 1001 volt, csak olvasni tudó 202, teljesen analfabéta viszont 78 190. Győrffy ezért is szánta művét elsősorban a magyaroknak, akik ezzel is közelebb kerülhetnek a több száz éve velük élő, de nem vagy félreismert népcsoporttal. „A cigányok származásáról úgy nyelvük és szokásaikról” szóló három és fél oldalas bevezetőben előítéletektől mentesen, alapjában emberséges hozzáállással találkozunk: ez aligha jellemezhetette a kortársakat. Nem változtat ezen a naiv nyelvszemlélet sem.

Joggal merül fel ezután, mondhatunk-e többet Győrffy Endréről annál, amit könyvében a neve mellett közöl: „magánzó”. Mint annyiszor, most is egy véletlen segítette a kutatást némi eredményre. 1881-ben mozgalom indult Tolna megyében, főgimnázium létesítése érdekében. Az érvek között szerepelt eredeti népi tehetségek fölfedezése, akiknek sorában első volt Baráth Nándor ozorai csillagvizsgáló, a második pedig Győrffy Endre. Az ekkori adatból tudunk meg néhány érdekességet a szerzőről. „Győrffy Endre bölcskei magánzó, ki hajdan szűcsmester volt, szabad óráit nyelvek tanulására fordítva többek között a cigány nyelvet is elsajátította, s azt tökéletesen bírván, másokkal is megismerteti, megkedveltetni igyekszik. E célból *A cigány nyelv teljes anyaga* című könyvet írt, szótárt, közmondásokat, beszélgetéseket, leveleket és dalokat tartalmazót. Bár nem



lép föl e mű szaktudományi dolgozat igényével, tartalmánál, újdonságánál fogva igen érdekes, ily szempontból ajánljuk olvasóink figyelmébe. (...) Mutatóul közlünk pár közmondást és dalt. Te túha dive ovla. (Holnap is nap lesz.) Madzsa odgya ki jatut naakharna. (Ne menj oda, ahova nem hívnak). Ma páty ogullo alav észke. (Ne higyj az édes beszédnek)”. A továbbiakban az 1885-ben megjelent kötetben is szereplő két dalt az „Azt mondják, hogy sem asztalom, sem székem” és a „Belenézek a kisebbik zsebembe” kezdetűeket közli magyar és cigány nyelven. Ennyiből is nyilvánvaló, hogy József főherceg egy már 1881-ben készen álló mű megjelentetéséhez járult hozzá – s csupán anyagilag.

A mű maradandó értékét jól mutatja a 2011-es hasonmás kiadásának előszavából idézett néhány mondat. „A hatszáz év óta velünk élő, kárpáti nyelvjárást beszélő cigányok nyelvének első és mindeddig egyetlen szótára eredetileg 1885-ben jelent meg Pakson. A cigányokkal foglalkozó irodalom egyik legritkább, legbecsesebb darabja a méltatlanul elhanyagolt kárpáti cigányság indiai eredetű, kiveszőben lévő nyelvét mutatja be. A Magyar Roma Történeti Könyvtár negyedik kötetét ajánljuk mindazoknak, akik szeretnék közelebbről megismerni a cigány nyelvet, a cigány kultúrát.”

Aki persze azt hiszi, hogy az atomvárosban például van Győrffy Endre utca, emléktábla vagy a megbecsülésnek bármi kézzelfogható jele, az bizony téved...

*

Ami a sátoros cigányokhoz való viszonyulást illeti, az persze másfelé is ágazott. Akadt egy főúri hölgy, a Zombán 1861-ben született bárónő, Dőry Etelka, aki a Magyar Salon számára 1891-ben fényképeket is készített róluk. Nem tudjuk, hogy a *Tolna megyei nőlexikon* szerint Bécsben tanult, kiválóan zongorázott, több teniszversenyen díjat nyert, a Dombóvár melletti Tüske-pusztán száznál több munkást is foglalkoztató, külföldön is ismert Dőry-konzervgyár alapítóját mi készítette a dokumentumértékű felvételekre, annyi bizonyos: nem vészett el a korban a tengernyi sok hasonló fotográfia között. (Bár azt tudjuk: egy évtizedekkel később a Tolna vármegyei múzeum munkatársa, Kovách Aladár a népi épületek dokumentálásakor hasonló képeket készített.)

Azonban Dőry Etelkával egy időben és egy megyében működött Buday Gyula csendőrhadnagy szakaszparancsnok, majd érdemei elismeréséül főhadnagy és a királyi érdemkereszt tulajdonosa. Két olyan tüntetést is szétosztott szuronyrohammal, amelyben több emberhalál is mutatta „következetes szigorát”, de külön Buday-féle módszerként ajánlották a XX. század elején a vándorcigányokkal való bánásmódját is. Ez röviden



abból állt, hogy hetente többször addig „ellenőrizte”, zaklatta a csapatokat, amíg azok megunva tovább nem álltak.

Szintén ugyanebben a megyében, a Szekszárd várossá válásának évében, 1905-ben indult Közérdek, amely nemcsak nevében hordta célját, hanem tett is ezért, meglepő ötlettel állt elő 1906. március 24-i számában, amikor *Egy pap* aláírással azt javasolta, hogy ne az afrikai vademberek megtérítésén fáradozzanak, hanem a cigányokén.

„A cigánykérdéssel már a kormányok is foglalkoztak, hogy mikép lehetne azt a közveszélyes népfajt megfékezni, ártalmatlanná tenni. Próbálták kényszereszközükkel egész az emberirtás kegyetlenségéig; próbálta nem kisebb ember, mint boldogult József főherceg, a legodaadóbb emberszeretettel, a civilizáció számára megnyerni. Mindezek a kísérletek hajótörést szenvedtek.

Egy kísérlet volna még, a melyet még nem tettek meg, egy út, a melyen még el nem indultak: a cigánymisszió. Igaz, hogy cigányaink már nem pogányok, de valljuk meg, hogy csak névleg keresztyének.” (Eszünkbe juttathatja az okfejtés Vas Gereben régi adomáját. „A lélek halhatatlanságáról beszélt a pap a cigánynak, s mikor már annyit beszélt, hogy más jóra való félannyiból is elhitte volna, kérdi: – Na, fiam, hiszed-e? – Hiszem, uram, hiszem, hanem majd meglássa a tisztelendő úr, hogy mégsem lesz igazs.”)

„A magyar katolikus egyháznak kellene küldeni misszionáriusokat az ő szegény, tudatlan, vallásban nevetlen s e miatt a bűn és nyomor fertőjébe merült gyermekeihez. Ezek sem rosszabbak, mint a bálványimádó, emberevő vadak, és ezek itt vannak, nem messze tengereken át, csak a falu végére kellene hozzájuk kimenni s az ő putrijaikban, füstös sátraikban köztük letelepedve, szeretettel, mindent tűrő szeretettel »kényszeríteni« őket, hogy a keresztyén civilizáció asztalánál a keresztyén erkölcsiség menyegzői ruhájában foglaljanak helyet.” A szerkesztő ehhez csillag alatt hozzáfűzte: „Megcselekedhetnék ezt más vallásnak papjai is”.

Egy hét múlva ugyanez a lap már életszerűen ábrázolta, hogy a keresztyéni türelem és együttérzés nem lenne hiábavaló. Az *Utcai jelenet* című kis színes hír a korabeli Szekszárdra visz bennünket: „Néha-néha akad egy kis multság is az utcán sétálók számára. Tegnapelőtt egy cigányasszonyon és mintegy négyéves gyermekén mulatott a közönség. Az asszony a Seiner-féle bolt előtt és a kocsúton egy bottal intette a kisfiút engedelmességre, az pedig sírt és bőgött, ahogy kifért a torkán; ekkor a karon ülő gyermeket a földre helyezte az anya, és kézzel, bottal tanította a rajkót engedelmességre. A szófogadó rajkó pedig kövekkel és sárhanatokkal dobálta az anyját folytonos sivalkodás közt. Az utca fiatalsága, sőt



egy-két felnőtt is biztatták a rajkót nagyobb multság kedvéért. Azonban rendőrt a mulatozók között nem láttunk.”

Így aztán aktuális maradt az egy héttel korábban fölített kérdés: „Egy megkeresztelt pogány átlag több mint ezer koronájába kerül a misszió-nak: egy a valódi keresztény civilizációnak megnyert cigány nem érne meg ennyit?” Ki-kí eldöntheti, hogy a négy emberöltővel előbb fölvetett ötlet korszerűtlen-e ma.

*

Az idők folyamán annyi minden elveszett vagy homályba merült. Csupán személynévként maradt fenn egy – talán baráti ötletből, szépítő szándékból alkotott – szó, s ez a *barnász* (cigány, cigányzenész). Számítógémem természetesen aláhúzza, szótárakban, még Szily Kálmán jeles, nyelvújítást dokumentáló művében is hasztalan keresem, pedig én még olvastam az 1848-as ünnepély tudósításában: „derék barnászaink a Rákóczy [!] indulót húzták”. Ma már csak szerzői meg családnévként van nyoma.

*

Nem szokták idézni – még összes művei közt sem! – Jókainak azt a versét, melyet Kakas Márton álneven írt, s 1859. augusztus 27-én adott közre az Üstökösben, abból az alkalomból, hogy „hírhedett zenésze a világnak” megjelentette Párizsban, francia nyelven *Des Bohémiens et de leur musique en Hongrie (A cigányokról és zenéjükről Magyarországon)* című könyvét. Ki gondolná, hogy e tanulmánya miatt nem nyugszanak Liszt hamvai hazánkban? Merésznek tűnhet az állítás, de azért igaz...

Bár nem rövid, de tanulságos Jókai 84 soros költeményéből idéznünk a bevezető szakaszokat, néhány további kitételét, majd a záróstrófát. „Et tu mi fili Brute!« Még te is / Ellenünk fordulsz, oh nagy zenész? / Ág is húzza a szegényt, felőlünk / Nem beszél hír, külföld ránk se néz. / Csupán ősi nyelvünk lelke él még / S vérünk lángja, a magyar zene; / Az a dal, mit hogyha hall a honfi, / Könybe [!] lábbad [!] mind a két szeme. / Az a dal, mely szivből jött és szivbe / Visszatér; mely együtt sír velünk, / Mely beszél, mit el nem mondhat a száj, / Mit belül csak némán érezünk. / Az a dal, mit egykor istenitél [‘istenítettél’] / S lelkesülni tudtál zengzetén / És a mit most, mint avult játékszert, / Te vén gyermek! könnyen összetépsz. // Azt beszéled: – s szavad messzehangzó; / Hogy e méla dallam nem mienk; / Hogy az nem a magyar ősi búja / És jó kedve, benne a mi zeng. / Csak egy vándor, züllött népcsaládnak / Hangja az, mely jött hazátlanul: / Énekelni édes szülőföldről / A magyar nemzet ettől tanult, / Délcegségét lopta koldusoktól, / Hő tüzeit bohóc szeszély adá. / Csak az üres csengő



pengő hang volt, / Mi a szíveket elragadó. / Nincs magyar dal! mert az a cigányé, / Az álmodta, az találta ki; / Csak azután, hogy a dallam meg volt, / Firkált hozzá verset valaki.”

„Mit tudod te, mi a honfi bánat, / A ki senkihez sem tartozol. [...] Mit tudod te, hogy mi a magyar dal? / Ki »jövő zenéjét« alkotod.” [...] Te, ki anyád édes drága nyelvén / Egy ígét ki nem tudsz ejteni!” [...] „... mit rólunk írtál, nem más / Mint gondatlan szerzett rágalom; / Olyan, minőt szoktak írni többen: / »Népismertetés a pamlagon.« [...] „Nem gyűlölünk: azt megválogatjuk / Múltakra nem emlékeztetünk. / Nem vitázunk; hiszen hallgatásunk / Olyan régen jól illik nekünk. / A szegény cigányra sem haragszunk, / Kinek ilyen szépen odaadsz. / Elhúztatjuk vele »az én nótám«, / Sőt még össze is csókoljuk azt. / A magyar dal azért marad annak; / (Ez az egy ki senkitől se fél) / Mi sem esünk nagyon búnak érte, / A cigány sem lesz nagyon kevély, / De fáj mégis, hogy kit dicső költőnk / Első honfivá tett szép dalán / Most kimondja, hogy még azt se tudta / Rólunk: voltaképpen kik valánk?”

Igazi, elkeseredett gondolatok. De hát egy olyan országban, amelynek legnagyobb költője, az itt is emlegetett Vörösmarty a magyar irodalom legsúlyosabb átokversét írta meg Görgey ellen, s ahol valóban elkeserítő a helyzet, ugyan mit várhatunk? S persze a mű a jogos bírálat mellett (és főleg helyett) sok tekintetben személyeskedő és igazságtalan – ahogy az már ilyen esetekben lenni szokott. Az író és a zeneszerző kapcsolata azonban idő múltán kedvezően változott, ahogy erről – a Mester látogatása nyomán – kedélyes írásban maga is beszámolt. Liszt közben megalapította a Zeneakadémiát s ebben meg még seregnyi ügyben szorgoskodott hazája érdekében. Első fellépésétől a végsőig mindig következetesen magyarnak vallotta magát, s kifejezte óhaját: honi földben kíván nyugodni.

Így halt meg 1886. július végén Bayreuthban. Lánya, Cosima – tekintettel a biológiai állapotra is – ott temettette el, de Haynald esztergomi bíboros azonnal mozgalmat indított hamvai hazahozatalára. Ennek híre eljutott Cosimához, aki ahhoz a feltételhez kötötte ezt, hogy az Országgyűlés illően tiszteletteljes formában kérje ezt, s gondoskodjék a megfelelő anyagi háttérről is. „A Magyar Írók és Művészek Társasága és az Országos Magyar Daláregyesület Liszt Ferenc hamvainak hazaszállíttatása és Budapesten megfelelő helyen való eltemetése iránt kérelmeznek” a Tisztelt Ház 1887. február 17-i ülésén. Gajári Ödön betérjesztő és Ábrányi Kornél támogató szavai után Tisza Kálmán miniszterelnök emelkedett szólásra, s olyan formában támogatta a javaslatot, hogy az felért egy nyilvános gyalázással, mert felidézte a régi sérelmet – porrá zúzva ezzel a nemzeti tiszteletet.



Érdeemes a képviselőházi naplóból szó szerint is idéznünk szavait. „Minde-
nekelőtt azon kezdem, hogy a kérvényi bizottság határozati javaslatát a
magam részéről is elfogadom (Általános helyeslés.), mert helyesnek tar-
tom, hogy egy mindenestre feltűnő, zseniális, ritka nagyságú művész
iránt, ha művészi és társadalmi körök készek az elismerésnek a kifejezést
megadni, ebben őket a kormány erkölcsileg, de csakis erkölcsileg támo-
gatni tartozik. (Általános helyeslés.) De midőn ezt előrebocsátom, igen
kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak többet kívánni, mint amit
lehet (Általános helyeslés.), mert régen meg van az mondva, *de mortuis
nil nisi bene*. [halottakról csak jót szabad mondani] Ne kényszerítsenek
túlzás által, hogy ezen szabály ellen vétsek. (Általános helyeslés.) Én, t.
képvisezőház, ismétlem, a határozati javaslatot elfogadom, elfogadom
pedig, nem mintha mindazt, amit a képviselő urak, különösen a közvet-
lenül előttem szóló képviselő úr mondott, elismerném, de elfogadom
azért, mert magában a művészetben rejlik a nagyság, amely mellett
egyéb érdemeket nem szükség latolgatni. (Általános helyeslés.)

És elfogadom annak dacára, amit még kénytelen vagyok az igazság ér-
dekében megjegyezni, hogy igaz, hogy Liszt Ferenc azt, amit mi magyar
zenének tartunk, terjesztette, de épen akkor, *mikor a magyar embernek
alig maradt valamije a magyar zenén túl, hirdette széles e világon, hogy az
nem magyar zene, hanem cigány*. (Egy hang a baloldalon: Meg van cá-
folva! Ellenmondások. Helyeslés.) Engedelmet kérek, most nemrég is
megnéztem [!] azt a brosűrt, amelyben ezt kifejtette. (Helyeslés.) De,
ismétlem, elfogadom a javaslatot ennek dacára is, mert a művészi nagy-
ság maga elég ok arra, hogy egyéb tekintetben ne akarjunk kritikusok
lenni. De ha elfogadom, ismétlem azon kérésemet, *ne méltóztassanak
túlfeszíteni a húrt, mert el talál pattanni*. (Élénk helyeslés.)”

A Huszadik Század 1906-ban, a Napkelet 1928-ban idézte föl ezt az ese-
ményt, de sem akkor, sem azóta nem történt semmi...

*

Visszatekintve nem kis szomorúsággal látom: legalább annyi kimaradt
ebből az írásból, amennyi belefért, s személyes élményeimről még csak
nem szóltam. Ezek közül egyet semmiképpen sem feledhetek. Találkoztam
egy olyan cigánnyal, aki addig is, azóta is párját ritkítja. Suki Béla
apja hivatását követve egyszerre volt kiváló cigányprímás és a filozófiai
tudományok kandidátusa. Meg a szegedi Ságvári Endre Gyakorló Gim-
názium történelemtanára, az egyetemisták szakmai gyakorlatának veze-
tője. Végzősként így találkoztam vele kétszer. Először, amikor otthoná-
ban kerestem föl, mert szívpanaszai miatt nem tudott bejárni. Szívélyes
beszélgetése velem, az ismeretlennel, engem lepett meg legjobban,
ezért érdeklődni kezdtem utána. Teltek-múltak a hetek, s viharosan bár,



de sikeresen lezajlott gyakorló tanításom, melynek érdemjegyes igazolását tőle kellett megkapnom. Széles mosollyal fogadott, szinte barátként mesélt és kérdezett. Ő már hallotta és tudta, hogy a szakvezetéssel ideiglenesen megbízott igazgatóhelyetttel úgy ordítottunk egymással üvegkalickájában, ahogy talán maga Suki Béla is sokszor szeretett volna, de végül soha nem jutott el eddig, hanem csak a (később halálát is okozó) szívbajig. Főnöke jogtalanul vette át helyettem egy óra irányítását, majd szobájában azt kiabálta: – Én már 25 éve tanítok! – De ha így tanít, arra nem lehet büszke – vágtam vissza. Jó negyedóraig zengtek a falak, s kifelé a sóbálvánnyá vált tanárok megdöbbenve pillogtak rám. A rektorig eljutott a vitánk, és semmiféle fenytést nem kaptam.

Ha akkor tudom, amit Veress Miklós – tanítványa és sógora – 1996-os Tiszatájban megjelent visszaemlékezéséből olvastam később, mennyi mindent kérdezhettem volna! De talán jobb így, hogy nem fárasztottam. Ezért a hosszú, de kellemes percek után dedikáltattam vele a sebtében beszerzett *Martin Heidegger filozófiájának alapkérdései* című könyvét. Évek múltán Baka István emlegette egyik baráti látogatásakor, hogy úgy halt meg, ahogy azt önző férfikíválmainkban nagyon is szeretnénk. (Ezt persze nem részletezem, de Veress is szól erről...)

Suki Béla emlékét, ahogy a Lisztnak asztali zenét játszó cigányprímás, az Amerikában 4000 kilométeres hangversenykörutat tevő Garai Ferkóé is egy-egy roma tanítványom írta meg javaslatomra szakdolgozatnak. Az előbbi Orsósne Bogdán Anna, *Suki Béla élete és filozófiai munkássága* 2001-ből, az utóbbit Orsós Zoltán, aki maga is kiváló zenész, s ma már őrnagy, a Tolna Megyei Rendőr-főkapitányság bűnmegelőzési kiemelt főelőadója.

Számos szakdolgozóm közül, akik ebből a népcsoportból kerültek ki, külön figyelmet érdemel a – és megjelenésért kiált – Jovánovics Henrietta *Fejezetek Alsószentmárton szokás- és viselettörténetéből* című munkája, amely 2017-ben készült, az ottani beás cigányok teljes néprajzi állapotát bemutatja eredeti beás nyelven gyűjtött és leírt, valamint magyarra lefordított interjúival, kiváló stílusú, példás helyesírású s mindemellett magvas megállapításokban bővelkedő dolgozata. Ráadásul e népcsoportrészek ez az egyetlen ilyen mélységű s persze a benne élő szeretetét is tükröző bemutatása. Mert azért nemcsak a béna rajkót lehet szeretni, hanem azt is, aki a nyakunkba ülve messzebbre lát majd nálunk...



Sipos László József

Tudománytörténet és könyvbemutató

125 éve született Szilárd Leó feltaláló

A XX. század történelemformáló természettudósainak elképzelt csoportképén az előkelő első sorban **Albert Einstein** (1879–1955) Nobel-díjas elméleti fizikus, **Neumann János** (1903–1957) matematikus, a digitális számítógép elvi alapjának lefektetője, **Enrico Fermi** (1901–1954) Nobel-díjas fizikus, **Wigner Jenő** (1902–1995) Nobel-díjas fizikus, a világ első reaktormérnöke, **Paul Dirac** (1902–1984) Nobel-díjas fizikus, a relativisztikus kvantummechanika alapegyenletének megalkotója, **Teller Ede** (1908–2003) atommagfizikus, feltaláló, **Max Planck** (1858–1947) Nobel-díjas fizikus, a kvantummechanika megalapítója, **Hevesy György** (1885–1966) Nobel-díjas vegyész, a hafnium felfedezője, a radioaktív jelzőrendszer kifejlesztője és **Werner Heisenberg** (1901–1976) Nobel-díjas fizikus társaságában látható **Szilárd Leó** (1898–1964) fizikus, feltaláló, a nukleáris láncreakció első felismerője is. A vendégeinket kísérve Pakson, a Tájékoztató és Látogatóközpont előtti parkban büszkén szoktuk emlegetni, hogy a két Nobel-díjas, Wigner Jenő és Hevesy György mellett Teller Ede, Neumann János és Szilárd Leó együtt „beszélget”, és szólnak a látogatókhoz Farkas Pál szobrászművész „Paksi disputa” c. kompozíciójában.

Az 1898. február 11-én Budapesten született Szilárd Leó a fizika és a biofizika nemzetközileg elismert tudósa, az atomreaktor egyik megalkotója volt. Felsőfokú tanulmányait a budapesti Műegyetemen kezdte, majd Berlinben folytatta; Albert Einstein, Max Planck, Max von Laue (1879–1960) Nobel-díjas fizikus, Erwin Schrödinger (1887–1961) Nobel-díjas fizikus és az akkor bontakozó atomfizika hatására kezdett a fizikával foglalkozni. 1929-ben Berlinben írta érdekes dolgozatát *Entrópiacsökkenés termodinamikai rendszerben intelligens lény hatására* címmel. Ebben tisztázta az értelem információtermelő szerepének és a hőtan II. főtételének összefüggését, ami a későbbiekben az informatika és az agy kutatás kiindulópontja lett. Ebben az időben több szabadalma is született, az egyiket, amely egy új típusú hűtőszekrényre vonatkozott, Albert Einsteinnel közösen dolgozták ki. 1933-ban költözött Angliába, ahol Ernest Rutherford (1871–1937) Nobel-díjas fizikus egyik előadása keltette fel ér-

deklódését a radioaktivitás és az atomenergia felszabadításának lehetősége iránt. A harmincas években fokozódó fenyegetettség hatására az Amerikai Egyesült Államokba távozott. Az urán maghasadásával kapcsolatos kísérleteit New Yorkban, a Columbia Egyetemen kezdte; biztatására Enrico Fermi és tőlük függetlenül Párizsban Frédéric Joliot-Curie (1900–1958) Nobel-díjas kémikus is ellenőrző kísérleteket végeztek; ezek igazolták Szilárd Leó eredményeit, illetve sejtéseit. Értesülve a németek atombomba-kísérleteiről, Albert Einsteinnel és Wigner Jenővel együtt Franklin D. Rooseveltnél fordultak, és meggyőzték az atombomba-kutatás szükségességéről – ebből alakult a Manhattan-terv, amelyben a reaktor-tervezés Enrico Fermi és Szilárd Leó, a kémiai problémák megoldása Wigner Jenő, a matematikai számítások elvégzése Neumann János feladata volt.



A háború után az atomreaktor szabadalmát Szilárd Leó és Enrico Fermi kapták meg. 1944-ben Szilárd Leó és Teller Ede megpróbálták fellépni az ellen, hogy az atombombát emberek ellen vessék be, azonban ezt nem sikerült megakadályozniuk. Szilárd Leó a hidegháborús időszakban is törekedett minden energiáját latba vetve harcolni a nukleáris fegyverkezési verseny ellen – ez ügyben még Nyikita Szergejevics Hruscsovval is levelezett. Komoly szerepe volt a Washington–Moszkva „forródrót” létrejöttében is. A II. világháború után Szilárd Leó biológiával kezdett foglalkozni; őt tekintik a biofizika atyjának. Érdeklődése kiterjedt a radiobiológia, molekuláris biológia, enzimszabályozás és mikrobiológia területére. Chicagóban lett a biofizika professzora, majd a kaliforniai Salk Intézetbe ment. Amikor szervezetét megtámadta a rák, maga tervezte meg radiológiai kezelését. Betegségét is arra használta fel, hogy új gyógyászati eljárást dolgozzon ki: a radioterápiát. Az idő múltával változott Szilárd Leó tevékenységének megítélése is. Nobel-díjat ugyan nem kapott, de 1958-ban átvette az Einstein-díjat, majd 1960-ban elnyerte az atomenergia békés felhasználásáért folytatott munkásságáért a washingtoni tudományos akadémia Atoms for Peace Award (Atom a békéért) díját. 1961-ben a Nemzeti Akadémia tagjává választották. 1964. május 30-án La Jollában (Kalifornia) szívroham vetett véget életének.



Legvégül közreadjuk Szilárd Leó figyelemreméltó tízparancsolatát is:

1. **Ismerd föl a dolgok összefüggéseit és az emberek cselekedeteinek törvényeit, hogy mindig tudd: mit is csinálsz.**
2. **Tetteidet egy méltó cél vezérelje, de ne azt kérdezd szüntelen, hogy elérhető-e ez a cél. Céljaid modellek és mintaképek legyenek, nem pedig cselekedeteid mentségei.**
3. **Úgy szólj az emberekhez, ahogy tenmagadhoz szólnál.** Ne szavaid várható hatásával törődj. Embertársaidat ne zárd ki saját világodból. Mert ha elszigetelődsz, elsiklik szemed elől az élet igazi értelme és elveszítheted a teremtés tökéletességébe vetett hitedet.
4. **Ne rombold le, amit magad nem tudnál megalkotni.**
5. **Ne nyúlj a tál ételhez, hacsak nem vagy nagyon éhes.** (Rühre kein Gericht an, es sei denn, dass Du hungrig bist. - Ne nyúlj a tál lencséhez, kivéve, ha éhes vagy.)
6. **Ne kívánd, amit úgysem tudsz megkapni.**
7. **Ne hazudj szükségtelenül.**
8. **Tiszteld a gyermekeket.** Tisztelettel figyeld szavaikat és végtelen szeretettel szólj hozzájuk.
9. **Hat esztendőn át munkálkodjál. A hetedik esztendőben vonulj el magányba vagy idegenek közé, hogy barátaid véleménye ne tartson vissza attól, hogy az légy, amivé váltál.**
10. **Gyengéd kézzel vezesd magad az életen át és bármikor légy készen eltávozni belőle, amikor a hívó szó elhangzik.**

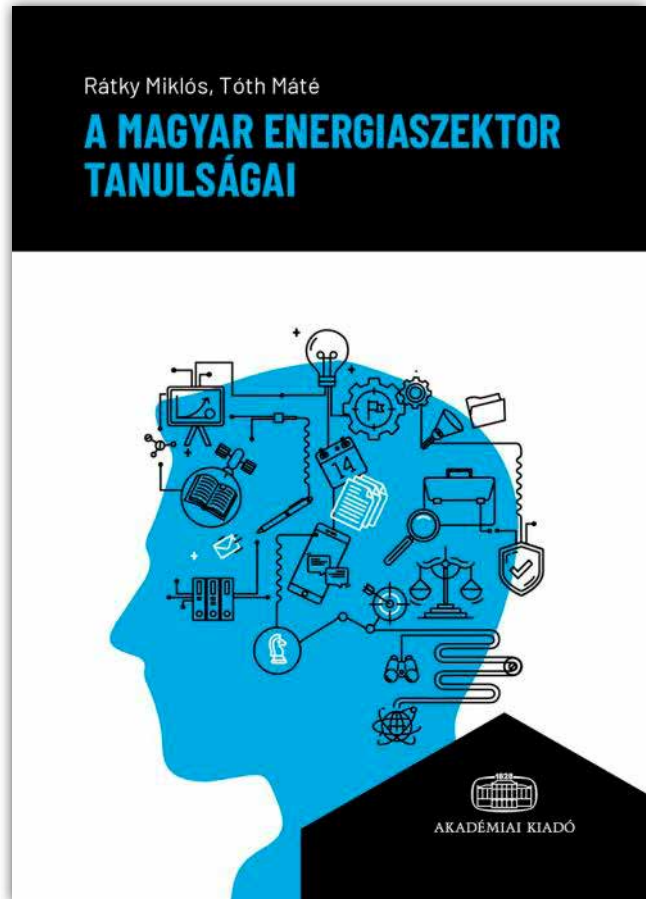
A magyar energiaszektor tanulságai

Az Akadémiai Kiadó gondozásában látott napvilágot *A magyar energiaszektor tanulságai* című kötet. A témakörben járatos szerzők igyekeztek összefoglalni és közreadni a hazai energiaágazat szabályozásának alakulását, a szükségszerű és néha ötletszerű, indokolt és idővel indokolatlannak minősített változásait, trendjeit a rendszerváltoztatástól egészen napjainkig.

Rátky Miklós és Tóth Máté két kiváló jogász és az általuk felkért társszerzők azokra az alapvető kérdésekre keresik a választ a XXI. században, hogy mi az állam és mi a piac helye, szerepe az energiaszektorban, hol húzódik a határuk, mik lehetnek a piaci szereplők „jogos várakozásai”, illetve hogyan teremthető meg a köz- és magán-szektor helyes egyensúlya.

A mű egyrészt egy kordokumentum, hiszen a hazai energiaszektorról szabályozási oldalról nem jelent még meg átfogó könyv, pláne olyan, amely az energiaszektoron keresztül, de az energiaszektoron túl ható konzekvenciákkal mutatja be hazánk elmúlt harminc évének küzdelmeit, irányait. Másrészt az energiaszektor aktuális és örök kérdéseit is vizsgálja a szűk hazai horizonton túl, és ezeket a tanulságokat tárja most a szélesebb olvasóközönség elé. Ezek a szektorokban a hosszú távú szerződésektől a hatósági árak kérdésén át a közművek szabályozásáig mindig és mindenhol fontos dilemmák és tanulságok. Harmadrészt a feldolgozott nagy számú jogesettel, választott bírósági ügy feldolgozásával és értő bemutatásával az iparági fókuszon túlterjedő, egyetemes tanulságokkal is foglalkozik, így az állami beavatkozás feltételeit, az állam és piac határait keresi a könyv.

A könyv egy olyan horizontot is igyekszik megnyitni, mely hasznos tanulságokkal szolgál a jogalkotástól az államigazgatáson át a cégvezetésig, így jelentős muníciót nyújtva a legújabb idők teljesen új kihívásaihoz és dilemmáihoz.





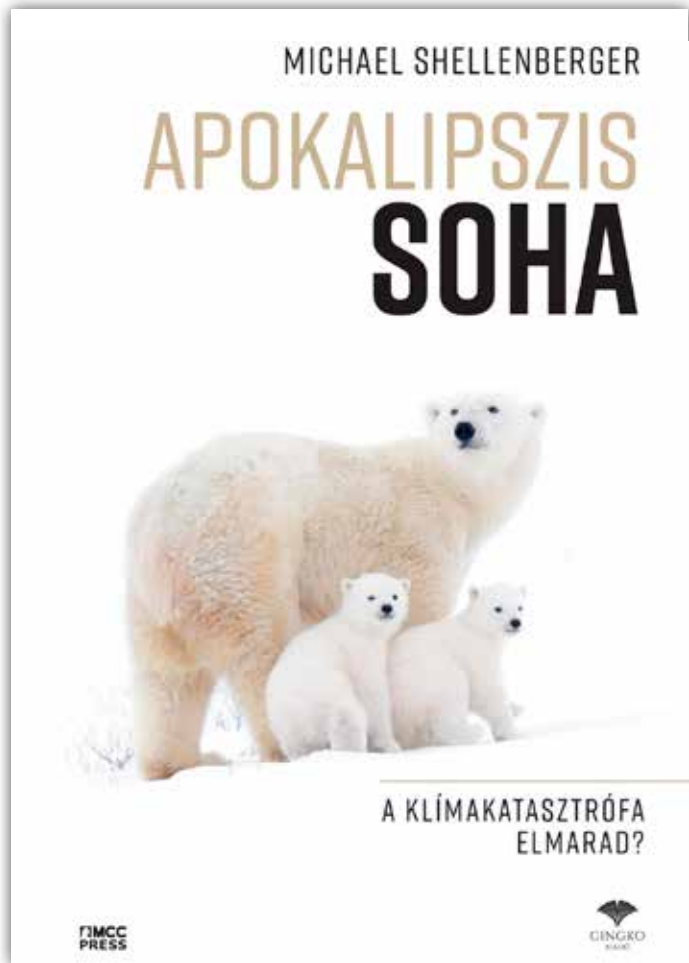
Apokalipszis SOHA – A klímakatasztrófa elmarad?

A Gingko Kiadó gondozásában magyar nyelven is tanulmányozhatjuk Michael Shellenberger író és egykori PR-szakember *Apokalipszis SOHA – A klímakatasztrófa elmarad?* című művét.

2019-ben néhány szélsőséges környezetvédő még azt állította, hogy a klímakatasztrófa miatt „emberek milliárdjai fognak meghalni” – ezzel növelve a lakosság, köztük számos serdülő fiatal szorongását. Ekkor a Time amerikai heti hírmagazintól a „Hero of the Environment” (A környezet hőse) elnevezést kapó és az önmagát ökomodernistának tartó Michael Shellenberger szükségét érezte, hogy mint elkötelezett környezetvédelmi aktivista, vezető energiaszakértő és egy tizenéves lány édesapja, felszólaljon, és írásában tegyen különbséget a tudomány és fikció között. A szerző számos környezetvédelemmel kapcsolatos törekvést mutat be, melyeknek utána sorra megkérdőjelezi a létjogosultságát és sikerességét. Azt állítja, hogy nincs apokalipszis, nem is lesz soha, a klímaváltozás ténye valós, ám a média és a szélsőséges környezetvédők torzított képet festenek bolygónk valódi ökológiai helyzetéről és problémáiról. A szerző terítékén olyan fajsúlyos témák szerepelnek, mint a tűzvészek, a műanyagok, a fajkihalás, a méltányos kereskedelem, az ember mindenhatósága az élővilág felett, az energiaéhség, a fosszilis, kontra megújuló energiaforrások, valamint a szén-dioxid-kibocsátás és a hűsevés problematikája. Ezenkívül rávilágít arra is, hogy a zöldeszmék néha nagyobb kárt okoznak, mint hasznot, és ugyanolyan fenntarthatatlanok, mint a jelenlegi, nem ökológiai szempontokat figyelembe vevő, természetkárosító rendszerek. A szerző állításai néhol meghökkentők, néhol vitára invitálók, mindenestre arra rávilágítanak, hogy a helyzet korántsem annyira egyszerű vagy egyértelmű, mint ahogy azt a szélsőséges természetvédők állítják. Legvégül ízelítőül közreadok egy részletet a könyv Epilógus című fejezetéből:

„Kevés dolog van, ami miatt az ember halhatatlanabbnak érezheti magát, mint egy atomerőmű megmentése. Talán azért, mert maga a nukleáris energia is halhatatlan. Ezer év múlva a jövő embere talán még mindig ugyanazokon a helyeken termel majd atomenergiát, ahol ma. A mai atomerőművek könnyen elműködnek nyolcvan évig, és ha jól karbantartják őket, és szükség esetén kicserélik az elhasználódott alkatrészeket, akár száz évig is üzemképesek maradhatnak. Cesare Marchetti írógépeihez hasonlóan minden egyes erőmű egyre jobb lesz, amíg el nem jutunk a fúzióhoz, és előlről nem kezdjük a folyamatot. Így hát 2016 és 2020 között a világ több helyén együtt dolgoztam környezetvédő humanistákkal az atomerőművek megmentésén. És ennek meglett a hatása. Míg néhány évvel ezelőtt az atomenergiát még opcionálisnak

tartották, ma már egyre inkább úgy tekintenek rá, mint ami nélkülözhetetlen a klímaváltozás kezeléséhez... [...] Meghívást kaptam arra is, hogy nyilatkozzak a Kongresszus előtt az éghajlati tudomány helyzetéről, amit 2020 januárjában meg is tettem. Megjegyeztem, hogy az elmúlt több mint húsz évben a klímaváltozásról szóló nemzeti vita az azt tagadók és az azt eltúlzók közötti polarizált kommunikációval telt. Szerencsére úgy tűnik, hogy néhány tudós, újságíró és aktivista végre tompítani próbálja a két oldal szélsőségeit. A képviselőház Tudományos Űr- és Technológiai Bizottságának egyik tagja sem tagadta a klímaváltozást. A legtöbben azt mondták, hogy véleményük szerint valamit tenni kell a probléma kezelése érdekében. A környezeti humanizmus, úgy vélem, hogy végül győzedelmeskedni fog az apokaliptikus környezetvédelem felett, mert az emberek nagy többsége egyszerre szeretné elérni a jólétet és megtartani a természetet, nem pedig csak a természetet szeretné, jólét nélkül. Csak nem tudják, hogyan érhetnék el mindkettőt. Mert bár egyes környezetvédők azt állítják, hogy a programjuk zöldebb jólétet is fog biztosítani, a bizonyítékok azt mutatják, hogy egy organikus, alacsony energiafelhasználású és megújuló energiával működő világ nem jobb, hanem rosszabb lenne a legtöbb ember és a természeti környezet számára is. Bár lehet, hogy a környezeti rémhírkeltés a közélet állandó jellemzője lesz ezentúl is, de nem muszáj olyan hangosnak lennie. A globális rendszer változik, és új kockázatokat, de új lehetőségeket is rejt magában. Ahhoz, hogy az új kihívásokkal megbirkózzunk, a pánik ellenkezőjére van szükség. Gondoskodással, kitartással és – merem állítani – szeretettel mérsékelni tudjuk a szélsőségeket, és úgy vélem, eközben mélyebben átélhetjük a megértés és a tisztelet érzését. Ha így próbálkozunk, közelebb kerülhetünk ahhoz a transzcendens erkölcsi célhoz, amelyben a legtöbb ember – talán még néhány jelenleg apokaliptikus beállítottságú környezetvédő is – osztozik: és ez nem más, mint a természet és a jólét elérésének lehetősége minden ember számára.”



Paksi Tükör

Petőfi – 200

- 1 Petőfi – Jámbor Pál verse
- 3 Az iskola – Petőfi Sárszentlőrincen
Csepregi Béla
- 6 Petőfi ágya
Dr. Töttös Gábor
- 8 Horányi György verse
- 9 Kernné Margó versei
- 13 Klippel Ágnes versei
- 16 Takácsné Tóth Márta versei
- 25 Váraljai Szabó László versei
- 29 Egy „álmodó és nagyratörő város”
Serdült Benke Éva
- 39 Pusztától a városrészig
Beregnyei Miklós
- 52 Aki csodát akart látni
Lovásziné Anna
- 64 Sóthy Györgyné kiállítása
Landgráf Katalin
- 69 Jenő jelenései
Dr. Töttös Gábor
- 74 A béna rajkó
Dr. Töttös Gábor
- 86 Technikatörténet és könyvbemutató
Sipos László

Paksi Tükör

Irodalmi, művészeti, tudományos
és helytörténeti szemle
XXX. évfolyam, 1. szám, 2023 februárja
Szerkeszti a szerkesztőbizottság
Főszerkesztő: Beregnyei Miklós
Rovatszerkesztők: Lovásziné Anna, kultúra
Györffy József, képzőművészet
Sipos László, tudománytörténet
Korrektor: Patyi Orsolya
A szerkesztőség címe:
Pákolitz István Városi Könyvtár, Paks, Villany u. 1.
HU-ISSN: 1218-2109

Kiadja a Jámbor Pál Baráti Kör
Felelős kiadó: a baráti kör elnöke
Borítóterv: Vincze Bálint
Készült: Atomix Kft. Nyomdaüzem 2023/0185. sz.
Felelős vezető: Bese Tamás
Tördelés: Schubert Miklós

PAKSI KÖZLÖNY.

Társadalmi hatlap

megjelenik minden Vasárnap.

Előfizetési táblázat:

| | | | |
|-------|----|----|-----|
| hónap | 3 | 6 | 12 |
| évi | 30 | 55 | 100 |

Levelezési cím: DARÓCZY ISTVÁN.

11. számú házban, Paks, 1882. május 11-én

Művelői díjazás:

11. számú házban, Paks, 1882. május 11-én

A regale megírásának és csak egy példát tartok készletben. Tízadik sors a regálának az értéket a mostani példának kétszer. Kérem kedves leírás a készítés, mely a megírás regálát készítenek fel a közlőnek. (Ezen a kérdésben, amely megírás regálát készítenek fel a közlőnek az egyetemesen készítenek fel a közlőnek. (Ezen a kérdésben, amely megírás regálát készítenek fel a közlőnek az egyetemesen készítenek fel a közlőnek.)

Köszönet, hogy a regale az mindig az értéket a mostani példának kétszer. Kérem kedves leírás a készítés, mely a megírás regálát készítenek fel a közlőnek. (Ezen a kérdésben, amely megírás regálát készítenek fel a közlőnek az egyetemesen készítenek fel a közlőnek.)

Itt a másik egy regale az mindig az értéket a mostani példának kétszer. Kérem kedves leírás a készítés, mely a megírás regálát készítenek fel a közlőnek. (Ezen a kérdésben, amely megírás regálát készítenek fel a közlőnek az egyetemesen készítenek fel a közlőnek.)

szabad tartani. A megírás, igen azért az értéket a mostani példának kétszer. Kérem kedves leírás a készítés, mely a megírás regálát készítenek fel a közlőnek. (Ezen a kérdésben, amely megírás regálát készítenek fel a közlőnek az egyetemesen készítenek fel a közlőnek.)

A regale megírásának és csak egy példát tartok készletben. Tízadik sors a regálának az értéket a mostani példának kétszer. Kérem kedves leírás a készítés, mely a megírás regálát készítenek fel a közlőnek. (Ezen a kérdésben, amely megírás regálát készítenek fel a közlőnek az egyetemesen készítenek fel a közlőnek.)

Itt a másik egy regale az mindig az értéket a mostani példának kétszer. Kérem kedves leírás a készítés, mely a megírás regálát készítenek fel a közlőnek. (Ezen a kérdésben, amely megírás regálát készítenek fel a közlőnek az egyetemesen készítenek fel a közlőnek.)

Itt a másik egy regale az mindig az értéket a mostani példának kétszer. Kérem kedves leírás a készítés, mely a megírás regálát készítenek fel a közlőnek. (Ezen a kérdésben, amely megírás regálát készítenek fel a közlőnek az egyetemesen készítenek fel a közlőnek.)

Itt a másik egy regale az mindig az értéket a mostani példának kétszer. Kérem kedves leírás a készítés, mely a megírás regálát készítenek fel a közlőnek. (Ezen a kérdésben, amely megírás regálát készítenek fel a közlőnek az egyetemesen készítenek fel a közlőnek.)

Közlési ügyek.

Tízadik sors a regálának az értéket a mostani példának kétszer.

A regale megírásának és csak egy példát tartok készletben. Tízadik sors a regálának az értéket a mostani példának kétszer. Kérem kedves leírás a készítés, mely a megírás regálát készítenek fel a közlőnek. (Ezen a kérdésben, amely megírás regálát készítenek fel a közlőnek az egyetemesen készítenek fel a közlőnek.)

Itt a másik egy regale az mindig az értéket a mostani példának kétszer. Kérem kedves leírás a készítés, mely a megírás regálát készítenek fel a közlőnek. (Ezen a kérdésben, amely megírás regálát készítenek fel a közlőnek az egyetemesen készítenek fel a közlőnek.)

Itt a másik egy regale az mindig az értéket a mostani példának kétszer. Kérem kedves leírás a készítés, mely a megírás regálát készítenek fel a közlőnek. (Ezen a kérdésben, amely megírás regálát készítenek fel a közlőnek az egyetemesen készítenek fel a közlőnek.)

Itt a másik egy regale az mindig az értéket a mostani példának kétszer. Kérem kedves leírás a készítés, mely a megírás regálát készítenek fel a közlőnek. (Ezen a kérdésben, amely megírás regálát készítenek fel a közlőnek az egyetemesen készítenek fel a közlőnek.)

PAKS-KALOCSAI KÖZLÖNY.

Levelezési cím: DARÓCZY ISTVÁN.

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

11. számú házban, Paks, 1883. április 10-én

Nem ünneplés, csak emlékezés.
140 éve indultak el a paksi lapok,
és 30. évfolyamába lépett a Paksi Tükör